Літаратурная Беларусь

Выпуск №10 (134)
(кастрычнік)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

Таццяна Барысік: «Вольны час — ноч ці раніца»

Жыць за кошт пісьменніцкіх ганараў у Беларусі немагчыма. А што рабіць, калі яшчэ трэба выхоўваць дзіця? Пісьменніца з Магілёва Таццяна Барысік ужо каля 14 гадоў працуе на заводзе ачышчальных збудаванняў апаратчыкам-машыністам. А ў вольны час піша прозу.

Пра дарогу ў літаратуру і працу, якая ў свядомасці большасці чытачоў слаба сумяшчальная з высокім мастацтвам, Таццяна распавяла tut.by.

На завод ачышчальных збудаванняў Таццяна Барысік трапіла, адпрацаваўшы па размеркаванні ў сельскіх школах (у тым ліку і ў вячэрняй). Як мінімум яе выбар быў абумоўлены годнай зарплатай.

— Ад працы ты мусіш мець альбо маральнае задавальненне, альбо грошы, альбо жытло. А калі ты займаеш тры пасады па паўстаўкі, і няма ні задавальнення, ні грошай... Мы хадзілі з кватэры на кватэру — жылі то ў п'яніцы, то ў нежылым доме, — успамінае пісьменніца гады абавязковай адпрацоўкі па размеркаванні. — Потым засталіся дзве паўстаўкі, і я зразумела, што трэба ісці. Да таго ж я не люблю, калі мяне трымаюць за дурня. Я зраблю, што патрэбна, і бясплатна, і ў вольны час, але ж...

Разважаць пра сваіх герояў Таццяна можа і па дарозе на працу, і падчас працы. Але піша яна толькі ў вольны час «на свежую» галаву. Вольны час у яе — не вечар, як гэта звычайна бывае, а ноч і нават раніца — у залежнасці ад працоўнага графіка.

Па графіку пісьменніца працуе па 12 гадзін. Яна абслугоўвае працэс ачысткі вады: сочыць за абсталяваннем, адбірае пробы вады. Кажа, чалавеку іншаму растлумачыць свае абавязкі цяжка. Зразумела адно: праца з тэхнікай і бруднай вадой цяжкая. А графік не дазваляе «працаваць пісьменнікам па-сапраўднаму»: сустракацца з чытачамі ў бібліятэках, школах, ездзіць на сустрэчы ў іншыя гарады.

Па словах Барысік, для празаіка патрэбныя самадысцыпліна і час, каб сесці і напісаць:

— І свежы розум патрэбен. Бо, адпрацаваўшы начную змену, ты не здатны ні на што, апроч выканання простых дзеянняў на ўзроўні рэфлексаў сабакі Паўлава.

Піша Таццяна толькі па-беларуску.

— Па-руску я толькі справаздачы добра пісаць магу. І асабістую характарыстыку нават на незнаёмага чалавека магу такую «намаляваць» — «люба дорага» глянуць. Гэта яшчэ са школы ў мяне такі «талент», — смяецца яна.

Ва ўніверсітэце імя Куляшова Барысік атрымала адукацыю сацыяльнага педагога-метадыста дашкольнай адукацыі. Паралельна наведвала літаратурнае аб'яднанне «Натхненне», пісала вершы і байкі. Але пасля вучобы ў Магілёве Барысік размеркавалася ў Бабруйскі раён, каб быць бліжэй да дзядулі з бабуляй.

Пісьменніцай Барысік шмат у чым зрабіла жыццё ў вёсцы. З 4 класа яна даглядала дзядулю і бабулю, а таксама малодшую сястру. Там жа, у Дурынічах (цяпер гэта пасёлак Леніна Бабруйскага раёна), Таццяна праводзіла кожнае лета. І нават цяпер пісьменніца лічыць сябе больш вяскоўкай, чым гараджанкай.

Магіляўчанка перакананая, што любоў да сельскага жыцця ў яе — ад дзядулі з бабуляй. Яны памерлі ўжо, але не праходзіць і дня, каб Таццяна не ўспамінала іх:

— Яны ніколі мне не хлусілі — казалі, як ёсць. Мне часам нават здаецца, што я гляджу на свет іх вачыма. Дзядуля быў маім лепшым сябрам і настаўнікам.

Другі раз Барысік трапіла ў вёску пасля размеркавання. Як сацыяльны работнік Таццяна «наглядзелася на другі бок жыцця» і цяпер думае, што, магчыма, такія ўражанні і не патрэбныя ў маладосці. Напрыклад, магіляўчанка даведалася, што прыёмнае бацькоўства часта бывае спосабам заробку. Сустракаліся і пазітыўныя моманты, яны таксама знайшлі сваё адлюстраванне ў апавяданнях, але запомніліся не яны.

Таццяна Барысік параўноўвае прымусовае размеркаванне з «хіміяй», на якую людзей адпраўляюць таму, што яны скончылі ўніверсітэт. Пры гэтым яна лічыць, што размеркаванне ў сельскую мясцовасць карысна «маленькім прынцэсам», якія глядзяць на людзей зверху ўніз і «тыкаюць» старэйшым, бо ў іх забяспечаныя бацькі ці высокапастаўленая пасада ў мужа.

— Ім трэба зразумець, што такое жыццё — назаўсёды асэнсаваны выбар людзей, а часта — сіла акалічнасцяў, — тлумачыць пісьменніца.

Для карэннага гараджаніна апавяданні Барысік адкрываюць іншы свет, у якім вёска — гэта не дачны дамок у пасёлку N, дзе можна ў выходныя падсмажыць шашлык, схадзіць на возера ці ў лес — зрабіць сэлфі са знойдзеным мухаморам. У апавяданнях Таццяны — вёска, дзе суседзі ведаюць пра цябе ўсё, а грамадская думка — важней уласнай.

Сапраўдная жыццё няма ні ў сацсетках, ні ў кіно, яно — на вуліцы, перакананая Барысік. Напрыклад, вакол шмат людзей, у якіх не склалася жыццё не па іх віне. За адну хвіліну чалавек не становіцца ні алкаголікам, ні бамжом.

По графіку пісьменніца працуе па 12 гадзін. Яна абслугоўвае працэс ачысткі вады: сочыць за абсталяваннем, адбірае пробы вады. Кажа, чалавеку іншаму растлумачыць свае абавязкі цяжка

— Калі біўся галавой аб сцену, шукаў выйсце, ніхто не бачыў. А калі скаціўся, тады ўсе пачалі павучаць, забараняць. І дзяржава фактычна нічога не прапануе — толькі адміністратыўныя метады, — прыводзіць прыклад пісьменніца. — Ведаеце сітуацыю, калі да шматдзетнай маці прыходзяць апека ці настаўнікі і раяць зрабіць рамонт? І тая маці адказвае: «Я вам кожны год здаю на рамонт школы, а мне не здае ніхто». Парады даваць лёгка, а вось падтрымаць чалавека... Таму людзі цяпер і кантактуюць у асноўным з тымі, ад каго можна атрымаць нейкую выгаду: ты мне — я табе.

Літаратурная кар'ера Таццяны складалася няпроста. У першыя гады працы пасля ўніверсітэта яе вершы і кароткія апавяданні — «зацемкі» — публікавалі ў бабруйскай раённай газеце. Першай кнігай быў зборнік вершаў у самвыдатаўскім фармаце «Гаркну ў бліскучы мацюгальнік». У 2003 годзе яго надрукаваў у лабараторыі Асіповіцкага грамадскага цэнтра вядомы бард і грамадскі актывіст Ігар Сімбіроў — на жаль, яго ўжо няма сярод жывых.

Пазней Таццяну друкавалі на «Свабодзе» і ў «Нашай Ніве». А потым Таццяна ўступіла ў Саюз беларускіх пісьменнікаў, дзе ёй прапанавалі выдаць кнігу. Для Барысік гэта было свята: надрукаваць нават невялікую кнігу цяпер цяжка. А калі ты пісьменнік з правінцыі і ў цябе не самае лепшае матэрыяльнае становішча, то гэта — ці не адзіны варыянт.

У 132-старонкавы зборнік «Жанчына і леапард», які выйшаў у 2013 годзе, увайшоў 21 аповед. У бібліятэках Магілёва кнігу вельмі хвалілі і рэкамендавалі як «даведнік па сельскім жыцці і людскіх лёсах». Гэтага магіляўчанка чакала 20 гадоў.

У 2015 годзе кніга пісьменніцы ўзяла «срэбра» прэстыжнай літаратурнай прэміі імя Ежы Гедройца. Праўда, пасля гэтага ў жыцці Таццяны нічога сур'ёзна не змянілася: па-ранейшаму працуе на заводзе ачышчальных збудаванняў, выхоўвае дачку, ездзіць да бацькоў у вёску і працягвае пісаць.

Анжаліка Васілеўская, tut.by.
Частковы пераклад з рускай — «ЛБ».

Леанід Дранько-Майсюк:

«Шкадую, што не пайшоў у партыю»

Да такога прызнання, трэба сказаць, нечаканага, падштурхнуў паэта не хто іншы, як Максім Танк. Але пачнем з пачатку...

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшла прэзентацыя кнігі «...Натуральны, як лінія небасхілу». Леанід Дранько- Майсюк выступіў як аўтар-дакументаліст, напісаўшы «архіўную аповесць» пра маладога Максіма Танка. Уласна, словы самога Максіма Танка і сталі назвай для прэзентаванага выдання. Так ён сказаў пра сябе самога, калі выйшаў на вуліцы Вільні з турмы.

Аповесць ахоплівае час, калі малады Яўген Скурко жыў у Вільні (пачатак 1930-х гадоў), супрацоўнічаў з падпольнымі камуністамі Заходняй Беларусі і быў даволі хуліганістым юнаком. Як зазначыў Васіль Дранько-Майсюк, аповесць нагадвае прыгодніцкі серыял: праз 27 раздзелаў кнігі чытач сочыць, як антаганіст-пракурор намагаецца злавіць героя. За ім сачыла польская паліцыя, а ён быў бясстрашны, рамантычны герой. Такіх маладзёнаў хапала. Многія з іх зведалі астрог, паплаціліся хто жыццямі, хто здароўем.

Размова, якую вялі ў гэты вечар аўтар кнігі і госці — Фелікс Баторын, Анатоль Вярцінскі, Анатоль Сідарэвіч, Васіль Зуёнак — датычыла не толькі Максіма Танка, але ўвогуле тае эпохі. Выступоўцы пагадзіліся з меркаваннем, што сёння азначэнне «камуніст» тоеснае злодзею, нечаму заганнаму, аднак тады, у 1930-я, беларусы «пад Польшчай» бачылі ў гэтым палітычным руху магчымасць яднання з усходнімі беларусамі. То была магчымасць супраціву, апазіцыя паланізацыі.

Асобна Леанід Дранько-Майсюк адзначыў: сёння камуністычнае юнацтва Максіма Танка разглядаецца як памылка маладосці, недарэчнасць, але Танк сапраўды верыў у гэтую ідэю, спаганеную пасля несумленнымі «таварышамі».

Такая выснова выспела не ў голым полі: даследчык шмат часу аддаў працы ў мінскіх і віленскіх архівах, перачытаў усе магчымыя даследаванні папярэднікаў, прысвечаныя Максіму Танку.

Да напісання аповесці Леаніда Дранько-Майсюка падштурхнула жаданне «пабачыць» Максіма Танка маладога, невядомага. Ён жа ведаў толькі сталага паэта, быў рэдактарам апошняй кнігі Максіма Танка «Errata», бываў у паэта дома. І той распавядаў маладому калегу пра свае юнацкія прыгоды: уцёкі ад шпегаў, хітрыкі з польскім судом і паліцыяй, захапленні і мары маладосці... Калі Максіма Танка не стала, спадар Леанід блукаў па віленскіх мясцінах паэта, зануруўся ў архівы, размаўляў са старымі віленчукам, якія памяталі «часы Пілсудскага».

Нагодай для святочнага вечара стаўся таксама юбілей аўтара: Леаніду Дранько-Майсюку споўнілася 60 гадоў. Віншаванне ад Саюза беларускіх пісьменнікаў перадаў юбіляру старшыня арганізацыі Барыс Пятровіч. З музычнымі нумарамі выступіла Таццяна Грыневіч-Матафонава.

Да слова, за дзействам сачыў сам Максім Танк: у залі, дзе адбылася прэзентацыя згаданай кнігі, працуе выстава, прымеркаваная да 105-годдзя паэта. Дырэктар музея Зміцер Яцкевіч нагадаў, што сёлета музею 30 гадоў, што для ўстановы пасля доўгага адпачынку пачынаецца другое жыццё і што ў юбілейны год варта чакаць адкрыцця першай пасля рэстаўрацыі сталай экспазіцыі. Што да прэзентаванай кнігі, яе спадар Зміцер лічыць годным падсумаваннем творчай працы Леаніда Дранько-Майсюка.

Наста Грышчук

Новы сезон у Школе маладога пісьменніка

У мінскай прасторы «Тартак» 7 кастрычніка адбылася першая сустрэча з выкладчыкамі новага набору навучэнцаў Школы маладога пісьменніка, якая працуе пры ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

Талент кожнага з аўтараў-пачаткоўцаў пацверджаны конкурсам, які яны вытрывалі, каб трапіць сюды: сёлета на адно месца ў школе прэтэндавалі чатыры чалавекі!

Школа маладога пісьменніка арганізавана для празаікаў, якія пішуць па-беларуску і па-руску, і працуе ўжо шосты год. Каб трапіць туды, трэба афэрміць заяўку, укласці ў яе матывацыйны ліст і адзін з уласных тэкстаў.

Праграму, па якой вучацца аўтары-пачаткоўцы, многія лічаць перанасычанай, але карыснай і перспектыўнай. Адзін дзень у школе — гэта тры заняткі ад дасведчаных выкладчыкаў і майстар-клас вядомых літаратараў. Для навучэнцаў, якія паспяхова прайшлі першы курс, але не пажадалі на гэтым спыняцца, існуе і другі, на якім яны будуць працаваць ужо над канкрэтным праектам: рыхтаваць да выпуску ўласную кнігу.

Маладых аўтараў, якія сёлета прайшлі сур'ёзны конкурс і пачалі навучанне, з паступленнем павіншаваў старшыня СБП Барыс Пятровіч.

«Сёння вы — лепшыя з лепшых: спадзяюся, гэта пацвердзіцца падчас вучобы. Жадаю вам поспехаў і спадзяюся, што літаратура з часам ператворыцца ў вашу прафесію. Ад сябе асабіста я шчыра і па-добраму зайздрошчу вам, таму што ў часы маёй маладосці такой школы не было. Калі я ўпершыню пабываў на занятках, то нават падумаў, што вучыцца ніколі не позна... Школа маладога пісьменніка асаблівая, падобных на постсавецкай прасторы няма. Таму нашы выкладчыкі і кіраўнікі пабывалі за мяжой, паглядзелі, як адбываецца праца такіх навучальных установаў у Еўропе, і стварылі цікавую праграму. Мы маглі б назваць Школу маладога пісьменніка інстытутам, таму што адукацыя тут даецца сур'ёзная. Калі вытрываеце — у наступным навучальным годзе у вас ужо будзе свая кніга. А гэта падстава, каб стаць сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў!»

Сур'ёзную адукацыю навучэнцы Школы маладога пісьменніка атрымліваюць не толькі дзякуючы інавацыйнай праграме, але і добрым выкладчыкам, сярод якіх — загадчыца кафедры замежнай літаратуры БДУ, літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук Ганна Бутырчык, пісьменніца, журналістка, літаратурны крытык, паэтка Людміла Рублеўская, кандыдат філалагічных навук, літаратуразнаўца, пісьменніца, ілюстратарка Наталля Паваляева.

У кожнага выкладчыка свой падыход. Напрыклад, Ганна Бутырчык практыкуе «пісьмо праз чытанне»: патрабуе, каб навучэнцы не толькі прыносілі на абмеркаванне свае тэксты, але і чыталі тэксты сваіх калег. Людміла Рублеўская палохае тым, што пісаць трэба будзе ажно на занятках, але адразу супакойвае: на самой справе такі падыход вельмі плённы, да таго ж ён ужо практыкуецца і мае поспех у аналагічных школах Швецыі.

«Напачатку гэта шок: як можна на занятку проста сесці і напісаць фрагмент твора? Мы таксама былі здзіўленыя, пакуль не з'ездзілі ў Швецыю і не паглядзелі, як там арганізаваныя заняткі. Навучэнцы там 2-7 хвілін пішуць — і ўсё атрымліваецца! Як і ў любой мастацкай дзейнасці, у літаратурнай трэба «набіць руку». Таму я абяцаю на занятках шмат інтэрактыву, будзем вучыцца незвычайна бачыць свет і знаходзіць у ім матэрыял для творчасці. Праграма ў нас інтэнсіўная, але той, хто вытрывае навучанне ў гэтай школе, да выпуску будзе мець каля ста тэкстаў, якія ўжо можна публікаваць», — распавяла Людміла.

Куратаркі школы Алена Казлова і Юлія Цімафеева растлумачылі навучэнцам арганізацыйныя моманты. Яны распавялі, што для зручнасці кантактавання аўтараў-пачаткоўцаў існуе закрытая фэйсбук-суполка школы і блог, дзе навучэнцы могуць вывешваць свае тэксты і атрымліваць фідбэк. І папярэдзілі, што працы лепш здаць у апошні дзень, чым не здаць увогуле — але ў выпадку ігнаравання аўтарам дэдлайну якаснай крытыкі ён атрымаць не зможа.

Кожны з навучэнцаў школы прыйшоў сюды па сваіх прычынах. Хтосьці мае філалагічную або журналісцкую адукацыю, нямала публікацый і вырашыў «падвастрыць» майстэрства. Хтосьці пісаў у стол, але вырашыў праявіць сябе — і прайшоў адбор. Нехта толькі робіць першыя крокі ў літаратурнай дзейнасці, а нехта мае пэўны досвед, але не ведае, што рабіць далей. Адна з вучаніц, Юльяна Пятрэнка, жыве ў Гомелі, але дзеля заняткаў у Школе маладога пісьменніка гатовая ездзіць у Мінск.

Падчас знаёмства некаторыя з маладых літаратараў адзначылі, што жадаюць стаць не толькі добрымі аўтарамі, але і чытачамі. Бо каб адчуваць твор і разважаць над ім, патрабуюцца асаблівыя веды. Гэтую тэму падтрымала Юлія Цімафеева, якая адзначыла: пасля заканчэння курсу сярэдняй школы ў некаторых увогуле застаецца ўражанне, што ўсе беларускія пісьменнікі ўжо даўно памерлі.

«Карысна пазнаёміцца з сучаснымі беларускімі пісьменнікамі, даведацца, хто яны, і з чаго складаецца сучасная беларуская літаратура. Акрамя пашырэння светапогляду гэта можа даць вам таксама і сувязі ў літаратурным асяроддзі, дзякуючы якім вы зможаце атрымаць дапамогу і водгукі на свае творы, калі гэта вам спатрэбіцца», — рэзюмавала куратарка.

Пасля знаёмства навучэнцаў з выкладчыкамі і перапынку на каву Школа маладога пісьменніка пачала свае першыя заняткі.

Алена Босава

Расстраляная літаратура

У Галерэі TUT.BY (Мінск, праспект Дзяржынскага, 57, ст.м. «Міхалова») адбудзецца незвычайная вечарына....

У ноч з 29 на 30 кастрычніка 1937 года ў сутарэннях мінскай унутранай турмы НКУС (г.зв. «амерыканкі») былі расстраляныя больш за 100 дзеячоў культуры, мастацтва і навукі, а таксама грамадскіх дзеячоў Беларусі. У ліку расстраляных былі 22 беларускія пісьменнікі. У гэтыя дні рэпрэсіі, якія працягваліся з 1920-х да смерці Сталіна ў 1953-м, у СССР дасягнулі ў нашай рэспубліцы свайго піку.

30 кастрычніка Саюз беларускіх пісьменнікаў, арганізатар згаданай вечарыны, запрашае ўшанаваць памяць усіх ахвяр сталінскага грамадска-палітычнага тэрору.

Удзел у вечарыне бяруць:
Радзім Гарэцкі
Алесь Пашкевіч
Марат Гаравы
Ірына Багдановіч
Анатоль Сідарэвіч
Міхась Скобла
Аксана Данільчык
Марына Шыбко

Музычная частка: бард Таццяна Грыневіч.
Час: 18:30

Трывалае трыадзінства

Вадзіму Вітальевічу Жылко дадзена многае (відаць, не толькі яе вялікасцю матухнай прыродай, а й заўсёднаю працаю, нястомнымі крокамі да самаўдасканалення): ён — таленавіты паэт, адораны журналіст, паспяховы шахматыст.

Літаратура, журналістыка і шахматы — творчыя стыхіі, якія зрабілі неспакойным, але неардынарным жыццё сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў, сябра Беларускай асацыяцыі журналістаў і чатырохразовага чэмпіёна СБП па шахматах. І ў гэтых ягоных захапленнях мне бачыцца трывалае трыадзінства.

З творамі В. Жылко я пазнаёміўся ў 2006-м годзе. Прачытаў адразу тры выданні: «Две музы» (1996), «Ассорти» (1995) і «Оборванную нить» (2006). Прыемна быў уражаны першым з іх: знайшоў там нямала арыгінальных ды змястоўных вершаў. Добрыя вершы і дасціпныя пароды прачыталіся ў зборнічку «Ассорти», а ў «Оборванной нити» — вершы і апавяданні.

Сваім уражаннем падзяліўся з Нінай Мацяш, яна акурат ачольвала Берасцейскую абласную філію Саюза беларускіх пісьменнікаў і была зацікаўленая не ў колькасным, а ў якасным яе росце... У выніку ў траўні 2007 года мы з Нінаю віншавалі калегу з уступленнем у Саюз беларускіх пісьменнікаў.

У Жылко-журналіста мне вельмі падабаецца яго пазіцыя. Піша пра тое, што не можа не хваляваць людзей. Прытым падзеі, што адбываюцца ў Беларусі, факты нашага жыцця паказвае не ізалявана ад свету, ад суседніх краінаў. Умела валодаючы вострым пяром і апіраючыся на выказванні выдатных палітыкаў, прафесійных палітолагаў, айчынных і замежных, смела закранае самыя надзённыя, гарачыя праблемы сучаснасці. Развенчвае рабалепную палітыку, сістэму выбараў без выбару, выкрывае правалы ўбогае эканомікі, фантазіі вярхоў па яе рэанімацыі і ажыўленні ў надзеі на працягнутую руку.

У такога журналіста не грэх павучыцца...

Пра Вадзіма-шахматыста можна распавядаць і распавядаць. Як толькі ён быў прыняты ў СБП, мы з ім пачалі шукаць магчымасць ладзіць чэмпіянаты ў асяроддзі пісьменнікаў. Да нашага кіраўніцтва па дапамогу працягласць час не звярталіся. Пару гадоў памагаў знайсці памяшканне В. Рубінчык. Ён і сам браў удзел у спаборніцтве, але па-за конкурсам, бо яшчэ не быў сябрам СБП. Пасля самастойна ўдавалася адшукаць больш-менш зручны куток — у ПЭН-цэнтры ці ў рэдакцыі «Нашай нівы». Натуральна, арганізацыйна-кардынацыйныя клопаты я ўзяў на сябе. Самым складаным пытаннем штогод было склікаць мацнейшых шахматыстаў, сяброў СБП, якія хацелі б апрабаваць свае сілы ў першынстве. Некаторым замінала неадкладныя справы. Хтосьці з'язджаў у вёску ці яшчэ куды. Камусьці не дазвалялі высокія амбіцыі. Многія скардзіліся, што даўно не гулялі, таму знаходзяцца «не ў форме». Памятаю, адзін пісьменнік аднойчы заявіў так: «Прыеду, калі толькі выйграю ў кампутара»... Некаторыя вагаліся, таму даводзілася шмат разоў тэлефанаваць, угаворваць, дакляраваць, што будзе цікава. Ёсць і такія, хто абяцаюць, ды не з'яўляюцца. А вось В. Жылко ні разу не прапускаў спаборніцтва, хоць дарога ад Лунінца, дзе ён жыве, да сталіцы — няблізкая, і спраў неадкладных у яго процьма.

Аднаго разу ў памяшканне рэдакцыі «Нашай нівы», дзе я чакаў удзельнікаў чэмпіянату, з'явіўся адзін толькі Вадзім Вітальевіч. Тады мы з ім вырашылі правесці між сабою матч з чатырох партыяў. Але, паколькі лік атрымаўся нічыйны (2:2), дамовіліся гуляць да першае перамогі. Толькі восьмая партыя выявіла пераможцу. Той чэмпіянат мне запомніўся лепш, чым усе папярэднія і наступныя. Не таму, што тады зусім трошкі больш пашанцавала мне, а таму, што надзвычай цікава было змагацца з роўным па сіле і не менш азартным шахматыстам.

Не можа не радаваць Вадзімава вытрымка. Наўрад ці хто чуў ад яго скаргі кшталту: «Не выспаўся, здарожыўся, баліць галава...» ці нешта да таго падобнае. Між тым дабірацца начным цягнікам да Менску, каб раніцаю быць у прызначаным месцы і ў прызначаны час, — гэта патрабуе самадысцыпліны. Не выпадкова я неаднойчы прысвячаў Вадзіму Жылко свае вершы. Адзін з такіх вершаў, дзе я звяртаюся да шахматаў, завяршаецца, як мне падаецца, нечакана: «Бедны той чалавек, // Што не выхоўваўся вамі». Відаць па ўсім, В. Жылко выхоўваўся не толькі шахматамі, а й добрымі кнігамі, а перадусім — клапатліваю сям'ёй. Пэўна не памылюся, калі скажу, што ўсе добрыя чалавечыя якасці закладзеныя ў ягонай душы пераважна матуляю, Галінай Пятроўнай. Яна шмат працавала ўсё сваё жыццё, і цяпер, у сталым узросце, не цураецца працы, шчыруе на градах...

Завяршаючы гаворку пра Вадзіма-шахматыста, з радасцю адзначу: ужо некалькі гадоў запар прыхільнікі шахматнай гульні, якія з'яўляюцца сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў, адчуваюць падтрымку з боку СБП, у офісе якога штовосень праходзіць бліц-турнір па шахматах, а кожную вясну, перад Днём волі, — асноўны чэмпіянат. Думаецца, Вадзім Жылко, які амаль ні разу не выходзіў з прызавой тройкі і, паўтаруся, чатыры разы быў пераможцам, зведае яшчэ не раз смак перамогі.

Цягам многіх гадоў, пачынаючы з 2002-га, ён збірае, рэдагуе і выдае бюлетэнь «Выток», у якім распавядаецца пра жыццядзейнасць Брэсцкай абласной філіі СБП, пра кнігі пісьменнікаў, юбілеі, літаратурныя падзеі; змяшчаецца хроніка творчага жыцця лунінецкага клуба «Муза» ці даецца слова камусьці з лунінецкіх творцаў. Хачу пацвердзіць сказанае прыкладам. «Тэма нумара: Янка Брыль і Уладзімір Калеснік», — гаворыцца на густоўна аформленай вокладцы аднаго з «Вытокаў». Абсалютная бальшыня старонак гэтага выпуску прысвечана ім, выбітным асобам нашага прыгожага пісьменства. Не паскупіліся на пранікнёныя словы беларускія паэты. А Кузьма Чорны ці мала каго здзівіў адзіным радком пра Янку Брыля: «Гэты хлопец — Брыль-Ян-т беларускай літаратуры». Штосьць падобнае да афарызму знайшлося і ў Мікалая Улашчыка: «Бачыце, які чалавек — адзін, а колькі Беларусі на сабе трымае. Талент!» Гэта — пра Уладзіміра Калесніка. Трэба ж знайсці, адкапаць такія залацінкі! В. Жылко для гэтага ж нумара падабраў і актуальныя выказванні таленавітага лунінчаніна Віктара Філатава (на жаль, памерлага ўжо): «Скажы мне, у чым твой кайф, і я скажу табе, хто ты», «Колькі свабоднага журналіста ні кармі і ні паі, ён усё роўна напіша праўду», «Не шукай лёгкіх шляхоў. Шукай свой шлях», «Час — не толькі лепшы лекар, але і суддзя».

Розгалас той ці іншае падзеі пачынаецца з першай старонкі «Вытоку». Скажам, сталася Нобелеўскай лаўрэаткай Святлана Алексіевіч — і ў бліжэйшым нумары разам з віншаваннем змяшчаюцца фотаздымкі, на якіх яна поруч з сябрамі СБП. Адбыўся ў кастрычніку 2016 года ў Лунінцы сёмы штогадовы рэгіянальны круглы стол літаратараў і журналістаў — і ў бюлетэні №37 за 2016 год на тытульнай старонцы бачым адпаведнае фота з паведамленнем: удзельнікі круглага стала абмяркоўвалі стаўленне да мовы ў сучасным грамадстве... Атрымаў пінскі пісьменнік Павел Ляхновіч «Мядовую прэмію-2015» ад яе заснавальніка паэта Міколы Папекі — і чарговы «Выток» упрыгожыла фота: на фоне кніжных стэлажоў інтэлігентна ўсміхаецца шчаслівы лаўрэат з высока паднятым поўным вядром мёду.

Думаю, што ўдзячных В. Жылко людзей багата. Узяць хоць бы аўтараў альманаха «Лунінецкая муза». Некаторыя ў гэтай серыі, ім распачатай і дагледжанай, выпусцілі не адну кніжку, а некалькі. Напрыклад, у №36 за 2016 год надрукаваная ўжо восьмая кніга Сцяпана Нефідовіча, яе назва — «Цесцеў кажушок».

...Колькі словаў пра Вадзіма-арганізатара. Сумесна з мясцоваю бібліятэкаю і музеем (у якім калісьці адпрацаваў 13 гадоў) ладзіць краязнаўчыя чытанні, літаратурныя вечарыны. Як гісторык (якім, дарэчы, ён і ёсць па адукацыі) і краязнавец удзельнічаў амаль у двух дзясятках разнастайных канферэнцый: рэгіянальных, рэспубліканскіх, міжнародных... Выступаў з дакладамі і паведамленнямі як асобна, так і разам з калегам Васілём Тумілóвічам. З'яўляецца частым госцем і ўдзельнікам літаратурных сустрэчаў у Мікашэвіцкай гімназіі імя Уладзіслава Нядзведскага, дзе выступаюць паэты і празаікі з Мінску, Берасця ды з іншых гарадоў...

— Як ён усюды паспявае? — здзіўляецца мая жонка, якая ў свой час, настаўнічаючы, таксама шмат у чым паспявала.

— Такі чалавек, — кажу. — Апроч таго што адораны — ініцыятыўны, клапатлівы, чалавечны.

Пра яго чалавечыя якасці добра распавядаюць ягоныя лісты. Працытую два. Адзін з іх датаваны 23 красавіка 2013-га года:

«Добры дзень, шаноўны Васіль Аляксеевіч! Апошнім часам лісты нашы «сустракаюцца» ў дарозе, але галоўнае, каб усё даходзіла. Я наўздагон за «Альбино плюс» №59 выслаў Вам «Альбино» №105. Выпусцяў іх за пару дзён, а яшчэ амаль аднachасова — спецвыпуск «Лунінецкага сшытка» з гістарычным нарысам А. Ільіна (пінскі гісторык, муж Алены Ігнацюк). Пацішу рыхтую і чарговы «Л.С.» №13 — набраў два артыкулы мінскага краязнаўцы Льва Коласава, адсканаваў ілюстрацыі да іх і г.д. У траўні мяркую выпусціць «А+» №60, які, вядома ж, Вам дашлю.

Апрача «выдавецкіх спраў» — больш-менш па-ранейшаму. 19.04 быў у Мікашэвічах з М. Ільючыкам, Вольгай Грыдзюшка і Віктарам Філатавым на сустрэчы ў гарадской бібліятэцы. Народу было няшмат, але сустрэлі прыязна. На 26 красавіка запрасіў мяне Аляксей Філатаў у Берасце на прэзентацыю сваёй новай кнігі, але дадаў, што хоча прыехаць трохі пазней з кнігай у Лунінец і Ганцавічы. У Берасце я не паеду, а тут буду рады вітаць яго.

Шахматамі не займаўся пасля першынства СБП (не лічачы выпуску «Альбино»).

На гародзе каля хаты пасадзілі бульбу і частку градаў з гароднінай».

І яшчэ адной навіной падзяліўся: днямі перачытаў мой «Цудадзейны вітамін». «Гэтым разам больш увагі звярнуў на дасціпнасць пародый». Прачытаеш ліст — і ўражанне такое, быццам не існуе ў яго ў рэдакцыі бясконцага канвеера напружанай журналісцкае працы.

Перачытваю электронны ліст за 30 кастрычніка 2016 года. У ім Вадзім Вітальевіч паведаміў, што пасля бліц-турніру ў СБП хутка даехаў дамоў. Тут я павінен апярэдзіць далейшы эпісталярны расповед, каб сказаць, што перад турнірам, як толькі мы сустрэліся, шаноўны госць падараваў мне элегантны блакітны шалік і прыгожы белы кубачак. Я на дарогу яму перадаў шакаладку і грушы, а з дому паслаў на яго электронны адрас штрыхпункцірны лісток, у якім яшчэ раз падзякаваў за падарункі і запытаўся, дзе вырабляюць такія прыгожыя шалікі ды выказаў намер пару дзён пабыць на лецішчы. Цяпер — працяг і заканчэнне ліста: «Сувеніры (кубкі, шалікі, майкі, яшчэ розную драбязу) вырабіла наша газета, маё дачыненне ўскоснае. Насіце на здароўе шалік! Добра, што хоць трохі адпачнеце на лецішчы. Сёння ў нас быў сельгаскірмаш. Купілі морквы, капусты, потым я яшчэ купіў яблыкаў, кавуна. Чытаю «Дзеясловы». Прачытаў Вашу падборку вершаў у «Дзеяслове», а таксама паэму Дранько-Майсюка пра Г. Выліваху. Трэба мне яшчэ напісаць у газету «сваю старонку» за сёння. Ад суботы ў мяне добрыя ўражанні... Дзякуй Вам і Вашым родным ад нас з мамай за шакалад і грушы! З павагай — В. Жылко».

З дарогі Вадзіма Жылко чакала тэрміновая работа. А ён яшчэ праверыў пошту, бо стасункі з людзьмі — неад'емная частка яго шматграннай дзейнасці.

31 кастрычніка Вадзім Вітальевіч адзначае поўдзень веку. Творчага плёну юбіляру і радаснага жыцця!

Васіль Жуковіч

Сталіна Піліпаўна

Анатоль САНАЦЕНКА

Нарадзілася ў 1917 годзе, у рабоча-сялянскай сям'і. Адпаведна, у 1937 годзе ёй было 20 гадоў.

Даты кажуць самі за сябе, можна і памаўчаць.

Пры хрышчэнні ёй далі імя Таццяна. У 16 гадоў, афармляючы пашпарт, яна папрасіла чыноўніцу з пашпартнага стала дазволіць яго замену. Дазволілі.

Сталіна — такое імя забараніць было немагчыма.

У вышэйзгаданым годзе яна скончыла правінцыйнае педагагічнае вучылішча і паступіла ў распараджэнне Уклейскага аддзела народнай адукацыі. Затым яе накіравалі настаўніцай пачатковых класаў у сярэднюю школу. Далі асобны пакой у камуналцы — былым даходным доме купца Фрыдмана, які займаў цэлы квартал.

Каго там толькі ні было! Нібы Ноеў каўчэг, фрыдманаўскі дом плыў па хвалях савецкага часу — новага старазапаветнага патопу, — і кожны яго жыхар марыў выратавацца, ацалець, а, калі пашчасціць, нават добра ўладкаваць сваё жыццё.

А галоўнай славутасцю дома і галоўным яго раздражняльнікам была — страшна сказаць! — графская сям'я Куміновічаў: састарэлы граф, графіня, іх трыццацігадовая дачка і ціхі ветлівы графёнак дзевяці гадоў. Куміновіч, праўда, неўзабаве памёр, «збег» усё ж ад савецкай улады, а іншыя засталіся...

Аднойчы восеньскім вечарам да графаў прыйшоў госць — станісты такі мужчына, ужо ва ўзросце, з незнішчальным адбіткам шляхетнага паходжання на твары. Яны замкнуліся ў сваім пакоі і доўга пра нешта па-змоўніцку шапталіся па-французску.

Тое, што гэта была французская, патлумачыла Сталіна, якая, вядома, падслухоўвала пад дзвярыма.

— Гэта што ж такое?.. — булькатаў ад гневу заўсёдна п'яны матрос сярод такіх жа ўгневаных грамадзян на камунальнай кухні. — У нашай сацыялістычна-ўзорнай хаце — рассаднік контррэвалюцыі! Пад корань гэтую гідру! — і ён рабіў рэзкі рух рукой, які сімвалізаваў мах сякерай.

Ноччу па тытулаваных жыхароў прыехалі. Асабліва крычаў, надрываўся маленькі графёнак (яго потым накіравалі ў прытулак, і, як мы можам здагадацца, нікога з родных ён больш не ўбачыў).

Пасля гэтага жыццё стала раўнейшым, жыццё стала больш зразумелым. Справядлівейшым. Хоць заставаліся яшчэ былыя нэпаўцы, якія калісьці ўдосталь папілі народнае крыві. Так, яны жылі ціха, але — жылі! Тут, побач, за сценачкай. Абуральна!

Пры садзейнічанні Сталіны Піліпаўны быў складзены ліст жыхароў у НКУС. Праз тыдзень па нэпаўцаў і купецкіх шчанюкоў прыехалі. Высокі чалавек у чорным скураным паліто і модным шыракаполым капелюшы, пастукваючы цыгаркай аб партабак, тлумачыў прысутным, што яны малайцы: выканалі свой грамадзянскі абавязак, а дзякуючы іх пільнасці горад выканае план па затрыманні ворагаў савецкай улады.

А яшчэ праз месяц Сталіну Піліпаўну выклікалі ў той самы вялізны жоўты дом. Пахадзіўшы па цёмным калідоры, яна знайшла патрэбныя ёй дзверы. Памарудзіла, затым пастукала.

«Заходзьце!» — раўнулі за дзвярыма.

У кабінеце было шмат, вельмі шмат сонца. Яно было паўсюль: у зашклёных дзверцах шафы, на лакіраванай паверхні стала, на дубовым паркеце, на галаве і круглых акулярах лысага чалавека, надзвычай, як ёй здалося, падобнага на наркама ўнутраных спраў СССР.

— Следчы Конеў... Мы доўга назіралі за вамі, Сталіна м-м-м Піліпаўна, і прыйшлі да высновы, што вы — наш чалавек. Вораг не дрэмле, ён рыхтуецца, ён вострыць зуб на савецкую ўладу. І мы павінны працаваць на апярэджанне. Душыць ворага, так бы мовіць, у зародку. Дзеля гэтага нам патрэбныя людзі. Правераныя. Такія, як вы.

Ён зрабіў паўзу. Пракашляўся і прадоўжыў:

— Мы прапануем вам, Сталіна Піліпаўна, стаць нашым супрацоўнікам. Служыць сваёй Радзіме, выяўляць ворагаў народа. Што вы аб гэтым думаеце?

Сталіна Піліпаўна глядзела, як варушыліся вусны следчага Конева, і зусім не адчувала страху.

Следчы пачаў выклікаць яе кожны тыдзень. Потым — двойчы на тыдзень. Затым... Затым прапанаваў працягнуць размову ў мясцовым рэстаране.

«Дзеля дзелавога збліжэння», — растлумачыў Конеў.

Рэстаран быў багаты, старарэжымны: са швейцарам каля ўваходу, гардэробам, люстэркамі, фатэлямі ў фае, мэбляй з чырвонага дрэва і велізарнымі крышталёвымі люстрамі ў зале.

Сталіна Піліпаўна зніякавела.

«Не бянтэжцеся, — сказаў Конеў, заўважыўшы яе рэакцыю, — калісьці тут сядзелі буржуі, а цяпер усё гэта належыць нам, працоўнаму народу і яго слугам. Маем права. Заслужылі!

Сядзелі доўга. Елі фаршыраванага шчупака, чорную ікру. Пілі віно і шампанскае. Скончылі круасанамі з гарбатай. «Хоць назва і хранцузская, а смачна!» — здзіўляўся п'яны следчы, аблізваючы запэцканыя крэмам пальцы.

Напрыканцы вечара ён знік на пяць хвілін, а вярнуўшыся — паваліўся на канапку побач са Сталінай Піліпаўнай і рашуча вымавіў: «Ну што, будзем жыць разам?»

І сталі яны жыць разам. Перад гэтым, вядома, адзначыліся ў Палацы абрадаў, каб не гнявіць ведамства Конева. Побыт старшага следчага наладзіўся.

Усё задавальняла і Сталіну Піліпаўну ў цяперашнім яе жыцці. Толькі за мужавае здароўе яна надта хвалявалася. Сыходзіў ён на працу раніцай, вяртаўся позна ўвечары. Бывала, затрымліваўся да паўночы. Дома стомлена тлумачыў: «Шмат допытаў. Вакол ворагі народа».

Яна разумела. Яна ўсё разумела. Нават калі сталі знікаць яе калегі па школе — спачатку дырэктар, потым намеснік, завуч... «Ворагі народа ўмеюць маскіравацца, прыкідвацца сябрамі савецкай улады», — разважала Сталіна Піліпаўна.

Чым больш праходзіла часу, тым пазней вяртаўся дадому яе муж. Захапленнем яго былі допыты. І вынік, які яны давалі. Добрым вынікам Пётр Іванавіч лічыў поўнае прызнанне арыштаванага, з выдачай ўсіх саўдзельнікаў. Прычым не аднаго-двух, а, мінімум, дзясятак. З яго допытаў арыштаваных звычайна выносілі, паколькі рухацца самастойна яны ўжо не маглі.

Любіў Пётр Іванавіч прысутнічаць і на начных расстрэлах, якія адбываліся за дзесяць кіламетраў ад горада, на лясной паляне.

«Ва ўсім патрэбен кантроль», — тлумачыў ён.

Неўзабаве яго павысілі, далі аўто з кіроўцам. Жыццё іх сям'і стала яшчэ багацейшым. Частку каштоўнасцяў, сканфіскаваных пры ператрусах, следчы цяпер прыносіў Пятру Іванавічу. Срэбныя лыжкі, залатыя манеты, дыяментавыя кальё, антыкварыят розны...

Пётр Іванавіч запіхваў прынесенае ў карычневы саквояж і хаваў яго пад замок у склепе. Але багацце, якое спачатку напаўняла цяплом душу Сталіны Піліпаўны, цяпер не радавала яе. Яна хацела дзіця. Дзеці ж у іх з Пятром Іванавічам не атрымліваліся...

Потым пачалася вайна, і смуткаваць ужо не было калі. У Пятра Іванавіча працы дадалося, дадому ён заязджаў толькі каб выспацца і павячэраць. А бывала, што і наогул не заязджаў: па горадзе гойсалі шпіёны, свяцілі начамі ў неба ліхтарыкамі, і трэба было іх лавіць. Калі ж шпіёны былі знішчаны, да справы далучыліся гараджане (не прастойваць жа карнаму механізму без працы!), сярод якіх нават апынуліся двое знаёмых Сталіны Піліпаўны, — ціхія, паслухмяныя, вонкава добранадзейныя людзі.

Вайна, якая крывавай касой прайшла па людзях, іх сям'ю не закранула. Пётр Іванавіч нават паправіўся і завёў у падвале другі саквояж. Медалі, ордэны сыпаліся на яго грудзі адзін за адным, — ён быў вечным перадавіком у сваім ведамстве. Яго зноў заўважылі і перавялі, з павышэннем, у абласны горад. Кватэру ім выдзелілі добрую, трохпакаёвую, з сонечнага боку, непадалёк ад цэнтральнай гарадской плошчы.

Сталіна Піліпаўна любіла шпацыраваць па цяністых скверыках, сядзець на лаўцы, любуючыся вялізным прыгожым партрэтам Іосіфа Вісарыёнавіча на будынку выканкама, і марыць, марыць...

А потым Іосіф Вісарыёнавіч памёр, і партрэт знялі. На тым месцы застаўся цёмны квадрат, які выклікаў у яе душы непрыемныя пачуцці і асацыяцыі.

У школе яна займала пасаду завуча па выхаваўчай працы і, карыстаючыся выпадкам, старалася растлумачыць дзецям, што развянчанне культу асобы — гэта нейкая часовая памылка, што Сталін — вялікі гістарычны дзеяч, які паказаў савецкаму народу шлях у будучыню, што без яго, без яго генія, мы б прайгралі вайну... Але дзеці слухалі яе няўважліва.

Набліжалася да канца пяцідзясятыя. Ворагаў савецкай улады адпусцілі з турмаў і лагераў, і цяпер іх можна было сустрэць на вуліцы, у чарзе, у кіно... У грамадстве рабілася бог ведае што. Дазвалялася гаварыць і пісаць такое!

«Сабачыя гады», — казаў, нібы ставіў пячатку, Пётр Іванавіч, наліваючы сабе па трэцяй. Потым дадаваў: «Няма на іх Сталіна», — і пагражаў кулаком у акно, у бок выканкама.

Затым змянілася і гэтая ўлада. Прыйшоў малады чарнабровы кіраўнік, які ўзяўся за справу правільна, з патрэбнага боку. Але размах ужо быў не той, і саквояжы ў падвале худнелі з кожным месяцам.

На пенсію Пятра Іванавіча адправілі з пашанай, у званні палкоўніка. Ён вельмі хутка стаў улюбёнцам піянераў, ганаровым старшынёй аб'яднанай піянерскай дружыны горада. Распавядаючы пра вайну, Пётр Іванавіч, бывала, так захапляўся, што да канца сваіх успамінаў раптам апынаўся ў тыле ворага, у ролі камандзіра партызанскага атрада, які ліха знішчыў усіх фашыстаў у радыусе ста кіламетраў.

Затым яго абралі старшынёй гарадскога грамадскага аб'яднання ветэранаў вайны, зрабілі дэпутатам (яўка на выбары дзіўным чынам склала 110 працэнтаў). Так ён дацягнуў да пачатку 70-х, а затым — памёр.

Сталіна Піліпаўна да таго часу таксама выйшла на пенсію і засталася зусім адна.

Што тут зробіш? Трэба жыць...

Але жыццё было не радаснае. Жылося не ў жадобу, па інэрцыі. Піянеры, па старой памяці, яшчэ некалькі гадоў пахадзілі да яе, напаўняючы дні хоць нейкім сэнсам, а потым перасталі.

Яна завяла сабе бялявае сабачанё, якое мела злосны нораў і надрыўна брахала на мінакоў.

Было ёй зусім сумна, зусім самотна. Ніхто не зваў у госці, ніхто не хадзіў да яе. Тэлефон маўчаў: не было каму тэлефанаваць. Здавалася, увесь свет забыўся на яе, пра яе існаванне. Ды яшчэ пенсія... Пенсіі на годнае жыццё не хапала, і Сталіна Піліпаўна з жахам думала пра тое, што было б з ёй, калі б не саквояжы Пятра Іванавіча.

Забаўкай былі толькі частыя паходы да лекараў, ад якіх яна патрабавала выявіць неіснуючыя ў яе хваробы. Яны не выяўлялі, і Сталіна Піліпаўна хадзіла скандаліць да галоўнага лекара.

Урэшце ў паліклініцы яе зненавідзелі, пачалі — за вочы — называць «старой падаграй» («старая падагра прыйшла», «старая падагра сёння не прыходзіла?») — ды ігнараваць. У выніку прагледзелі сапраўдную хваробу — сардэчную.

Сабачанё таксама пачало хварэць і неўзабаве здохла. А потым наступілі зусім страшныя часы. Нават казаць пра гэта не хочацца...

Новы генеральны сакратар, паўнамоцны прадстаўнік апакаліпсісу, дазволіў, цьфу, свабоду! На свет божы палезла ўсякая антысаветчына. Газеты, часопісы, кнігі, перадачы па тэлебачанні, размовы ў чэргах... Усё гэта было жахліва, жахліва... Суцяшэнне давалі толькі старыя фота, якія яна раскладвала па вечарах, як пасьянс. Вось малады Пётр Іванавіч сярод зацягнутых у чорную скуру супрацоўнікаў ЧК; вось — у прыгожай форме НКУС, пасля падвышэння. А вось яны разам на адпачынку ў Крыме, марская хваля падбягае да самых ног... Праводзіны на пенсію... На Парадзе ў гонар 9-га мая... Сустрэча з піянерамі...

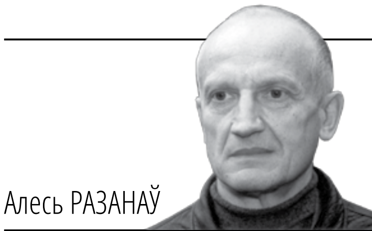
Закрываючы альбом, яна адчувала сябе ўлагоджанай, амаль шчаслівай. Быццам бы старыя фатаграфіі таямнічым чынам аднаўлялі даўно памерлую рэчаіснасць... І ў такія хвіліны ёй здавалася, што ў Крамлі па-ранейшаму — Іосіф Вісарыёнавіч, што па вуліцах павольна ходзяць міліцыянты ў белых кіцялях, а з дынамікаў гучаць радасныя песні пра тое, як добра ў краіне савецкай жыць...

Але раніцай даводзілася ісці ў краму ці па пенсію, і час рабіўся іншым.

Аднойчы, вяртаючыся з пошты, яна ўбачыла каля свайго пад'езда вялікую чорную машыну. Старое сэрца яе затрымцела, затрымцела, затрымцела; яна села на лаўку, валідол з цюбіка рассыпаўся, пакаціўся ў розныя бакі; чамусьці ўспомнілася дзяцінства: заліты сонцам вясковы луг, духмяная трава, вянок з палявых рамонкаў, голас маці, якая кліча снедаць, — і лекарам хуткай дапамогі заставалася толькі канстатаваць смерць...

акраец макаецца ў малако

Квантэмы

Алесь РАЗАНАЎ

Квантэмы — немагчымыя вершы: іхняя граматыка алхімія, іхняя логіка здагадка, яны выклікаюць з утоеных абсягаў быцця зместы, што не выяўляюцца, а ёсць.

Словы ў іх дзейныя асобы, і, кажучы пра нешта, што ім вядома, усякі раз адкрываюць тое, што не мае ні вобразу, ні наймення, — ні што, але гэтае нішто істотнае.

*

ядловец ловіць
сіняе
сны лекі
я доля для
далёкае сюды

*

надвор'е над
у меру мець
ныраюць
у цемру норы
норавы з нырва

*

у людзях дзень
падзенецца дахаты
пытацца ў дрэў і птахаў
раптам сам

*

лепей калісьці
каса
клеплецца
гук
лякаецца ліку

*

ці шамаціць чарот
ва ўчора вецер
вяртаецца з дарогі
твараў шмат

*

высноўваюцца словы
цела ці
у ніве ацалелы
сны наяве

*

гартае грамада
ад брамы да
вартуюцца грымоты
статут тутка

*

дым адымае
латае лаўжы
крыж залаты
ў мінулым невядомы

*

радовішча відушчае
дадому
іду з вадою
вады ад мяне

*

сухое паслухмянае
салому
захоплівае полымя
сама

*

згасаюць ліхтары
ў пасагі сонцы
парадкуюцца літары
і ты

*

вагаецца прастора
дуб стары
адужвае прагал
знаходжу жолуд

*

чытаюць акалічнасці
што клічу
ці шчыт ці меч
ці шчыліны ні з чым

*

спыняюся спаўняюся
ўсцяж лета
ўсцілаецца цяплынню
цела плынь

*

з хвіліны ў век
да ліку дадае
кій хадака
у выніку ніякі

*

дзіўлюся з-пад кары
недаспатканы
у статку пасткі
людзям у карысць

*

няма калі
спазняюцца сляды
усюды выклік
пазнаюць малюнкі

*

ад ворага жалеза
ці залежны
ад ежы гавару
нарог арэ

*

адлегласці данекуль
даўніна
адтульваецца ў долі
ў скібах глеба

*

мясціны перайначваюцца
нанач
іду ў калісьці
ў одуме касцёл

*

паразы празарлівыя
у заўтра
вяртаюцца разы
з травою праз

*

маланка вымалёўвае
карэнне
у цемры церам
пацеры цяпер

*

жаданні перагортваюцца
дождж
ушыр і ўдоўжкі
шчырая гаворка

*

у розуме замкнёнае
пазыкі
чапаюць звычай
зумкае пчала

*

адзенне ўголас
ведае іголка
дагэтуль згода
голы неспадзеў

*

знадворку стоды
праўдзіцца абрад
сад дастае
спадыспаду дарункі

*

наўколле кворум
свецяць галасы
лёс каляровы
акварэль вясёлка

*

ні ў гэты бок ні ў той
са світкі нітка
іду ў адлюддзе
з вынікам клубок

*

хаваюць хвілі вобразы
ўхваляе
базар выявы
ў зборы гарбузы

*

тлумачыцца разлом
замала разам
у змогах скарга
крыгі без чаргі

*

ад водступу адлеглае
што нельга
угадвае нагода
ступа тут

*

ні голы ні босы
нябёсы па-за
пазыку
ўсім аддае дзьмухавец

*

затульваюцца зоркі
ўзнагароды
ўзнімае горад
золата ў агні

*

пільнуюць спілаванае
пні
ў плыні
парушанае
хвілі ўпершыню

*

адшукваюцца коды
ў кшталтах мур
марудзяць мурашы
шкло ў перашкоду

*

напісанае памятае
смага
выпытвае пясок
ці залаты

*

гутару з рунню
староннi
струны
настройваюцца знутры

*

аддаць і ўзяць
у завязі
з я з'ява
заўсёды зноў
зноў і заўсёды сад

*

захоплены сабой
абое лопух
пух адпускае
выпадак спалох

*

разгадваю таямніцу
сюды-туды
гайдаецца маятнік
суд адсутны

*

стараецца трава
старая праўда
ўтварае вастраў
ростань навырост

*

сябе табе
без цела след
бяседа
вядзе далей
суседзі адусюль

*

мінулае аджывае
джала
знаходзіць утоенае
дастаю
з памяці жолуд

*

высноўваецца сон
нясу драбіну
уброд дзе буду
рыбіна ў вадзе

*

маскі знаўкола
смак раіць
акраец
макаецца ў малако

*

ручай струменіцца
змены
тлумачыць страла
трымаю
чару ў руцэ

*

адлюстраванні сляпыя
лепшы
ўсяляюся ў лёсы
з травою
гутарыць гурт

*

снамі відушчы
вяду абсягі
самі ізгоі
гояцца пісягі

*

павекі расплюшчваюцца
пастухі
з вякоў выступаюць
на плошчы пуста

*

мінулае аджывае
джала
знаходзіць утоенае
дастаю
з памяці жолуд

Яму не хапала чыстага паветра, гукаў і пахаў лесу і, галоўнае, — раздолля, прасторы, той самай, што песціла яго ўсё дзяцінства і юнацтва. Мабыць таму і не склалася ў яго гарадское жыццё, сям'я, праца. Ён крыху яшчэ патуляўся па іншых мясцінах ды ўрэшце вярнуўся ў родную вёску. І пайшоў працаваць туды, куды і павінен бы ісці адразу, куды і цягнула — у лясніцтва. Толькі цяпер яму было пад трыццаць пяць, вучыцца, думаў ён, запозна

Плач ваўчыцы

Міхась ЗІЗЮК

...Яна вылезла з логава і асцярожна прынюхалася. Гэтую старую закінутую барсуковую нару вайдэра[1] прыкмеціла даўно. І таму, калі прыспеў той момант, каб шчаніцца, дапяла сюды, дзе і апрасталася.

Гэты вывадак быў толькі другім на яе мацярынскім лёсе — шасцёра здаровенькіх піскліявых ваўчанят. Яны, здаецца, гатовы былі смактаць яе суткамі. Нават смочкі балелі, але ёй давялося пакідаць іх адных не толькі з гэтай прычыны. Пошукі здабычы — справа няпростая, тым больш цяперашнім часам, калі ўпаляваць становіцца ўсё складаней. Дзеля бяспекі разам з басерам[2] яны некалькі разоў пераносілі малых. Першы раз пакінулі іх пад вялізным яловым вываратнем, праз нейкі час перахавалі шчанят пад разлапістае карэнне іншай яліны. Пасля зноў вырашылі перанесці ў барсуковую нару. І вось учора, вярнуўшыся першай з не вельмі ўдалага палявання, учула: каля логава туляўся хтосьці з людзей. Людскі пах не зблытаеш ні з якім іншым. Гэта выклікала ў яе глыбокі непакой і трывогу.

Непадалёк, за гэтым самым узгоркам, вайдэра прыкмеціла добрую глыбакаватую і змрочную яміну. Менавіта туды вырашыла перанесці прыплод. На некалькі дзён перахаваць малых у яміну, а пасля можна вярнуцца і ва ўтульную нару — калі ўсё будзе ціха. Тут ёй зручна, і шчанюкам добра і бяспечна. Яна не стала чакаць басера, які яшчэ з ночы выправіўся па здабычу. Трэба, прыплод падрос, яны пачалі ўжо далучаць дзяцей да дарослай ежы. Шчаняты круціліся, спрабуючы дабрацца да смочкаў, але яна рашуча распіхала іх, аднаго схапіла ў зубы і панесла да яміны. Праз нейкі час малыя былі ўладкаваныя. Вайдэра, заспакоеная новаю хованкаю, вярнулася да старога логава, абнюхала яго, пазначыла, вярнулася да шчанят і прылегла. Тыя адразу ж узяліся смактаць, задаволена павіскваючы. Яна разумела: калі малыя будуць сытыя, то будуць спакайней ляжаць, а яна будзе менш перажываць за іх на паляванні. Малака бракавала, станавілася ўсё менш, і шчаняты высмакталі яе дазвання. Яна вылізала іх, спіхнула ў гурт, пасля пацягнулася, прынюхалася і, не адчуўшы небяспекі, выбралася наверх.

Не так даўно разднелася. На розныя галасы заліваліся і шчабяталі птушкі. Ад ляснога травянога покрыва і моху цягнула волкім, густа насычаным прэласцю, пахам. Дрэвы і кусты паспелі адшчыкнуцца клейкаю зялёнаю лістотаю, набрынялі пасля нядаўняга дажджу вільгаццю. Аднекуль здалёк цягнула ледзь улоўным пахам дыму. Але гэты пах не выдаваў ані каліва хоць якой пагрозы. Заспакоеная, вайдэра патрусіла ў напрамку недалёкага беразняку — там спадзявалася ўпаляваць зайцоў. Тым больш, што ў хуткім часе можа вярнуцца і басер.

...Ён даўно нагледзеў гэтую нару. Куды падзеўся барсук — невядома, але ён зразумеў, што нара пуставаць не будзе. І не памыліўся. Бо вырас тут, у гэтай мясцовасці, змалку хадзіў сюды па грыбы з дзедам, і ўрочышча гэтае добра ведаў. Увогуле яму падабалася блукаць па лесе, знаходзіць у старых мясцінах нешта новае, прыкмячаць сляды звяроў, іх адзнакі, адшукваць іхнія логавы і лежкі. Нябожчык-дзед паспеў навучыць яго сяму-таму: разблытваць звярыныя хітрасці, чытаць сляды, ведаць галасы лясных жыхароў, як і што знаходзіць у лесе. Ён падумваў пра тое, каб працаваць у лесе, але бацькі былі настроены па-іншаму. Яны выправілі ў горад вучыцца на інжынера, бо ў вёсцы, вядома ж, няма аніякай перспектывы. Ён не стаў пярэчыць, а дарма: у горадзе не прыжыўся. Там усё было чужое, непрывабнае і халоднае. Яму не хапала чыстага паветра, гукаў і пахаў лесу і, галоўнае, — раздолля, прасторы, той самай, што песціла яго ўсё дзяцінства і юнацтва. Мабыць таму і не склалася ў яго гарадское жыццё, сям'я, праца. Ён крыху яшчэ патуляўся па іншых мясцінах ды ўрэшце вярнуўся ў родную вёску. І пайшоў працаваць туды, куды і павінен бы ісці адразу, куды і цягнула — у лясніцтва. Толькі цяпер яму было пад трыццаць пяць, вучыцца, думаў ён, запозна (дый, па шчырасці, не хацелася), таму на пасаду разлічваць не выпадала, а ён і не хацеў кабінетнай працы. Склеілася нейкая сям'я з разведзёнкаю, усё як у людзей, — так лічылі бацькі. Але, галоўнае, што ён пры лесе. І на працы, любую вольную хвіліну праводзіў там.

Лес карміў яго сям'ю, у добрую часіну на ягадах яны прыстойна зараблялі. Яшчэ і сушаныя грыбы добра ішлі, іншым разам адшукваў і збываў ласіныя рогі. Таму і жонка ніколі не дакарала за частыя і працяглыя лясныя вандроўкі. Сюды ж ён наведаўся, зноў-такі, па чыста прагматычных меркаваннях. Яшчэ некалькі месяцаў таму патэлефанаваў даўні сябар і сказаў, што ў Расіі ў яго ёсць знаёмы бізнэсмен, які хоча завесці сабе ваўкоў у загарадным катэджы. І сябар, ведаючы яго здольнасці, прапанаваў адшукаць малых ваўчанят — нават сам меў намер прыехаць за імі, тым самым зарабіць сабе капейчыну. Доўга не вагаўся. Пра ваўчыную зграю, што атабарылася ў наваколлі, ён ведаў яшчэ з восені. І гэтую па́ру, што вывела прыплод, таксама прыкмеціў яшчэ раней. Якія б ні былі разумныя і хітрыя ваўкі, яны яго не падмануць. Ён ведаў, што тыя ўжо некалькі разоў перахоўвалі малых, нават бачыў хованкі. Шчаняты падраслі, пераходзяць на прыкорм, акурат цяпер іх можна ўзяць. Браць вырашыў увесь вывадак, тады будзе нейкі заробак. Галоўнае — не нарвацца на абодвух ваўкоў. Хоць наўрад ці яны накінуцца, хіба толькі ў безвыходным становішчы, але засцерагчыся ніколі не залішне. Ваўкі, верагодней, могуць ахвяраваць прыплодам, а не сабою: на наступны год вывядуць яшчэ. Ён меў пры сабе і паляўнічы карабін, і добры нож у похвах, але дзікі звер ёсць дзікі звер. З адным яшчэ справішся, а з двума можа й не пашанцуе. Таму да логава вырашыў ісці на самым досвітку, тады амаль стоадсоткава басер будзе на паляванні. А вайдэру, калі раптам што, утаймуе.

Краем мінуў поле з азімінаю, прайшоў асіннікам, перасёк вузенькую ручаіну і выбраўся на пушчанскую ўскраіну. Тут адчувалася дзікая неруш прыроды. Паўсюль векавечныя дзеравіны, месцамі зарослыя старыя бураломы, густы травастой. Чужаніца ў такіх мясцінах лёгка можа разгубіцца і згубіцца. Таму ў гэты бок мала хто хадзіў. Ён глянуў на гадзіннік, паправіў карабін на плячы і таропка пакрочыў у зараснікі арэшніку. Часу ў яго не так і шмат.

...Ён няспешна трусіў уздоўж поля — падцягнуты, спрытны, асцярожны, малады і поўны сіл басер. Паводзіў сябе спакойна і ўпэўнена. Тут ён меў спадзеў упаляваць казу ці казулю, пасля зімы тыя нярэдка ўзбіваюцца на поле, засеянае азімінаю. Так, як было гэта з тыдзень таму, калі пашанцавала заваліць невялікую казулю. Хоць схуднелая была тая пасля галоднай зімы і зацяжной халоднай вясны, але ж здабыча неблагая. Якраз на світанні яны могуць вытыркнуцца з лесу. І басер хацеў заняць зручную мясцінку з падветранага боку. Ён добра ведаў палахлівы нораў коз, якія кідаюцца ўпрочкі ледзь не ад кожнага парыву ветру. Таму і прыйдзецца хітраваць, прыхавацца, каб тыя пасля падпусцілі яго як мага бліжэй.

Басер стаіўся, чуйна ўслухоўваючыся ў лёгкі пошум вясновага лесу. Усё звыклае і будзённае. Яны няблага перазімавалі. Не сказаць каб заўсёды былі сытыя, але ж не было такога, каб прыліпалі жываты да хрыбта ад голаду. Дый людзі гэтаю зімою іх асабліва не

турбавалі, што заспакойвала. Вайдэра ўдала ашчанілася, усе малыя, як на падбор, здаровыя і жвавыя. Таму ёсць неблагі шанец захаваць і падгадаваць іх ці не ўвесь прыплод.

Ён добра памятаў свой першы год жыцця. Іх у вывадку было дзевяць. Але першым разам маці няўдала схавала шчанят пад вываратнем, пакінула на нейкі час, і дзік, які натрапіў на іх, парваў ікламі траіх, астатнія ад страху паспелі зашыцца глыбей і ўратавацца. Пасля ад нейкай хваробы скалела яшчэ трое. І ўжо пазней, калі яны добра падраслі, сястра неабачліва прапарола сабе нагу і загінула ад гнойнай раны. Так з усяго вывадку засталося двое.

У цёмных абрысах гонкага маладога беразняку ён заўважыў ледзь улоўны рух. Басер настырыў вушы, падаўся крыху наперад. Пацягнула адметным казіным пахам. Ён прыціснуўся да зямлі, асцярожна пасунуўся некалькі метраў і падрыхтаваўся да кідку.

...Яны валтузіліся ў яміне, бесклапотна куляліся і дурэлі, злёгку пакусваючы адзін аднаго. Сонца не так даўно пазалаціла зазелянелыя верхавіны, і яго касыя промні ледзь-ледзь дакраналіся цёмнай яміны. Шчаняты пакуль не паспелі прагаладацца, таму гулялі ды задаволена павісквалі ў чаканні бацькоў. Маці сыйшла нядаўна, здавалася, што нават яе ласкавы цёплы малочны пах яшчэ вісіць у паветры. Адзін з іх, самы дужэйшы, расштурхаў астатніх і паспрабаваў вылезці са схованкі, але выбраўшыся амаль наверх, скаціўся па крутым схіле назад у яміну. Яны яшчэ не бачылі нічога і нікога ў гэтым свеце, акрамя бацькоў, логава і гэтага лесу з яго такімі роднымі і блізкімі пахамі ды гукамі. І калі нейкі незнаёмы чужы цень навіс над імі, малыя насцярожана сціхлі. А дзіўны двухногі чужынец спусціўся да іх, паклаў на зямлю вялікі шэры мех, спрытна пахапаў ваўчанят і пакідаў туды. Напалоханыя шчаняты завішчалі, жаласліва заскуголілі, шукаючы выйсця, а выратаванне не прыходзіла. Тады са страху яны прыціснуліся адзін да аднаго і збіліся ў клубок. Чужынец нёс іх у невядомасць.

...Яна цягнулася, незадаволеная сабою. З паляваннем зноў не вельмі пашчасціла — толькі адзін заяц. Але бавіцца не выпадала: не хацела надоўга пакідаць малых адных, таму і не стала шукаць якую іншую здабычу. Надзея была толькі на басера, ён у сіле, амаль заўсёды ўдала палюе і забяспечвае іх мясам. Яе ж тачыла нейкая незразумелая трывога. Тое, што хтосьці хадзіў каля логава, выклікала зразумелы неспакой. Яна не ведала, што гэта, але пакінула надзею здабыць яшчэ што-кольвечы і вырашыла вярнуцца да малых.

Людскі пах адчула здалёк, на падыходзе. Устрывожаная, вайдэра зрабіла некалькі кругоў вакол хованкі, каб не патрапіць часам на чалавека, але зразумела, што яго тут ужо няма. Тады яна кінулася да шчанят. У яміне іх не было, аніводнага. Разгубленая, вайдэра збегла ўніз, абнюхала лежку, закруцілася на месцы, пасля выскачыла наверх, зноў забегала. Вывадак знік. Яна кідалася ў адзін бок, у другі, хоць і разумела, што нікога ўжо не знойдзе. Заставаўся толькі адзін выразны след, які пахнуў тым самым чужынцам і вёў некуды ў лес.

Вайдэра стомлена прысела. Бяда прыйшла нечакана, а што рабіць з гэтаю бядою — яна не ведала. Што ёй рабіць без дзяцей, як жыць далей, як зжыцца з думкаю, што гэтых маленькіх, калматых, віслівых клубочкаў ужо не будзе? Здаецца, нават смочкі набухлі малаком ад такіх страшных думак. Безвыходнасць невыносным цяжарам, як абцугамі, сціснула ёй за шыю, жудаснае выццё само прарвалася наверх. Яна задрала галаву, завыла ва ўсю моц, нібыта толькі так, толькі гэтым магла вярнуць свой вывадак. Выццё, ад якога ўздрыганулі пераляканыя зайцы, настырылі вушы ласі і казулі, устрывожана рохнулі дзікі, панеслася па лесе. Выццё часам нібы заціхала, захлёбвалася, пераходзіла ў нейкі плач, пасля зноў узнімалася, разварэджвала дзікім жывёльным гучаннем сонныя пушчанскія нетры. Вайдэра аплаквала сваю горкую мацярынскую долю.

...Ён адцягнуў важкую здабычу ў глыбіню лесу, і толькі пасля ўзяўся за казу. Патрэбна, як мага шчыльней набіць трыбух, каб было што адрыгнуць малым. Наеўшыся, басер адгрыз ад казы заднюю нагу з кумпяком — гэта для вайдэры. Ён агледзеў мясціну, адцягнуў астатняе пад куст арэшніку, разгроб старое перапрэлае лісце і крыху папрацаваў кіпцюрамі. У тую неглыбокую яміну прыхаваў здабычу, ссунуў наверх лістоту. Задаволены і сыты, схапіў кумпяк і патрусіў да логава.

Яшчэ здалёк пачуў страшнае выццё вайдэры. Басер здрыгануўся: ён зразумеў — адбылося штосьці непапраўнае. Не зважаючы на перашкоды, ірвануўся наперад. Вайдэра, як толькі заўважыла яго, падхапілася, кінулася да людскога следу. Але цяпер і для яго ўсё стала зразумелым. Адчай сціснуў глотку — басер злосна і працягла загырчаў. Толькі чалавека ўжо не дагнаць, адабраць малых немагчыма. Застаецца толькі адно: перажыць цяжкую страту і, па магчымасці, адпомсціць ненавісным двухногім. Вайдэра ж забегала вакол яго, заглядаючы ў вочы. Яна імкнулася кінуцца па следзе, паспрабаваць адваяваць шчанят у чужынца, клікала басера за сабою. Ён злосна гыркнуў на яе, адгаворваючы, але вайдэра не супакойвалася. Жаласліва заскавытаўшы, яна ўзяла след і знікла за пагоркам. Басер нерухомай постаццю застыў на зялёным імшанніку.

...Ён ішоў паглыбіўшыся ў свае думкі. У лесе заўсёды добра думаецца — тут ніхто не замінае, не назаляе, на душы спакойна, думкі плывуць павольна, нетаропка, як па чарзе, не блытаюцца. Мех важка адцягваў плячо. Ваўчаняты супакоіліся, паводзяць сябе ціха. Ён добра ўсё пралічыў, заспеў іх адных. Тую новую схованку, у якую вайдэра перанесла вывадак, ён знайшоў даволі лёгка — усё ж не навічок у лесе. Цяпер заставалася дайсці дадому, патэлефанаваць сябру (той яшчэ ўчора папярэджаны) і выехаць на сустрэчу. Больш паловы дарогі ён ужо мінуў, хутка пакажацца поле, а там да вёскі лічаных два кіламетры. Здаецца, не так хутка ідзе, а спіна ўпрэла. Ён перакінуў мех на правае плячо і застыў: здалёк данеслася жудаснае і працяглае ваўчынае выццё. Так, хутчэй за ўсё гэта вайдэра, якая вярнулася да пустой хованкі. Што ж, нічога не паробіш, сёння ёй не пашанцавала. На нейкае імгненне ён задумаўся, стоячы на месцы, пасля ўздыхнуў і рушыў далей.

Дзеці былі ў школе, жонка на працы, і яму ніхто не назаляў непатрэбнымі пытаннямі. Ён занёс мех у дрывотню, паклаў яго ў металічную бочку. Пасля патэлефанаваў сябру, памыўся, пераапрануўся і паснедаў. Вось цяпер ён гатовы ехаць. Як толькі падняў мех, ваўчаняты завалтузіліся, жаласліва заскуголілі. Нават нейк шкада іх, малыя, амаль нічога яшчэ не разумеюць. Хоць яно, зрэшты, да лепшага: чым раней адабраць, тым хутчэй звыкнуцца з новым жыццём. Легкавічок мякка выкаціўся з двара, выехаў на пустую вясковую вуліцу і шпарка панёсся па гравейцы.

Ён збавіў хуткасць. Добрай дарогі ўсяго нічога, бо вёска акружаная лясамі і да заасфальтаванай шашы патрэбна яшчэ мінуць кавалак няўдобіцы. Колькі не скардзіліся жыхары, а гэты ўчастак дарогі, што ідзе праз лес, так і не зрабілі больш-менш прыстойна. Пройдзе грэйдэр — як бы нічога, а праз нейкі час зноў такія няроўнасці, што зубы ляскаюць. Ён задумаўся: а мо і мае рацыю жонка, насядае на яго, каб перабрацца ў мястэчка? Там і школа, і дабірацца ўсюды зручна, дзецям ёсць з кім сябраваць. Толькі не хочацца яму да людзей, лес для яго — як родныя маці і бацька. Штосьці мільганула наперадзе. Ён нават не паспеў нічога ўсвядоміць, як нага сама націснула на тормаз. На дарозе, перад машынаю, сядзела вайдэра. А тое, што гэта была яна, ён не сумняваўся.

...Яна імчала па следзе. Пах яшчэ свежы, яго не згубіш. Што б ні было, але яна не кіне дзяцей. Хай сабе басер застаецца, а яна, калі спатрэбіцца, накінецца на гэтага чалавека і паспрабуе адабраць малых. Аб адной думцы пра дзяцей яна паскарала бег. Дзе яны, што з імі?

След вывеў да поля, затым, праз лагчыну, — у бок вёскі. Тут яна спынілася. Нешта стрымлівала яе, чужыя пахі і палохалі і абнадзейвалі адначасова. Рашучасць на нейкі момант пакінула вайдэру. І ўсё ж вярнуцца назад яна не магла. Усё яе тулава трымцела ад нецярпення і хвалявання, з глоткі вырываўся брэх, з хрыпам і паскугольваннем. Наструненая, яна рыхтавалася да рашучага кідку туды, куды чужынец панёс яе дзетак. У гэты момант з вёскі выехала нешта страшнае, смярдзючае і вурклівае, ад аднаго выгляду якога хацелася схавацца ў лесе. І ў той жа момант з ветрам адтуль тхнула знаёмым пахам. Такі хвалюючы, такі родны і блізкі пах — пах яе дзетак. Вайдэра нейкі час, нібы ў роздуме, сачыла позіркам за машынаю, а затым кінулася напярэймы ў гушчар. Цяпер ужо нішто не магло яе стрымаць. Як вецер, хутка, лёгка і спрытна, яна праляцела кавалак ляснога абшару, пратараніла прыдарожны ядловец і выскачыла на дарогу.

...Яны застылі ў маўчанні, утаропіўшыся адзін у аднаго. Ваўчыца, вайдэра, маці, і малады хударлявы русявы мужчына, вясковец. Ён заглушыў рухавік. Карабіна ён з сабою не браў. Не разлічваў на такую сустрэчу. Але ці стаў бы страляць? Дый па вялікім рахунку, нішто не замінае яму паехаць, скіраваць на яе. Проста праехаць некалькі метраў — і ўсё. Вайдэра не рухалася, яна сядзела і глядзела на яго. Што было ў яе позірку, пра што яна думае ў гэтае імгненне? Ён сядзеў, сціснуўшы рукамі стырно. Дзед расказваў яму пра ваўкоў, пра іхнюю помсту. Некалі, яшчэ да вайны, ляснічы гэтак жа, як і ён сёння, забраў з логава малых ваўчанят і аднёс да пана. Той заплаціў яму колькі злотых. А ўжо назаўтра сярод белага дня, на пашы, воўчая зграя выразала галоў з дзесяць авечак, а ноччу ваўкі прыдушылі яшчэ нейкую колькасць жывёлы ў хлявах вяскоўцаў. Так, цяпер часы іншыя, ваўкі ў вёску наўрад ці палезуць, а худоба каля лесу не пасвіцца. Толькі ці ў гэтым справа? Яму, раптам, успомнілася бабуля, яе зморшчаны, як печаны яблык, твар. У вайну немцы забралі на прымусовыя работы двух яе дзяцей, дачку і сына. Ягонаму бацьку было тады чатыры гады. Што зрабілася там з падлеткамі — невядома, але з Германіі яны не вярнуліся, згінулі на чужыне. Так у бацькі не стала брата і сястры, а ў яго — дзядзькі і цёткі. І бабуля заўсёды, калі ўспамінала іх, плакала, шкадавала, што яны склалі свае галовы, а яна жыве. Калі ён быў малы, нярэдка садзіла на калені і расказвала пра сваіх дзетак, дакараючы сябе, што дазволіла немцам іх забраць.

Некалькі імгненняў ён вагаўся. Пасля выцягнуў з кішэні тэлефон.

— Слухай, прабач. Я не змагу выканаць тваю просьбу. Перадай таму чалавеку, што ў мяне не атрымалася. Хай пашукае ў іншым месцы.

— Чаму? Ты што гэта?.. Што здарылася?

— Так выйшла. Магчыма, некалі патлумачу. Прабач. Пакуль...

Ён выбраўся з машыны, падышоў да багажніка, адчыніў яго, выцягнуў мех і панёс наперад. Спыніўся на ўзбочыы за некалькі крокаў ад вайдэры, развязаў мех і асцярожна вызваліў ваўчанят. Шчаняты, разгубленыя і напалоханыя, гучна скуголілі, круціліся на месцы і тыцкаліся носам у траву. Ён вярнуўся да машыны. Вайдэра паднялася, не зводзячы з яго наструненага погляду, павольна рушыла да малых. Калі яна наблізілася, шчаняты заскуголілі яшчэ гучней. Не зважаючы на гэта, вайдэра стала пысаю падпіхваць іх у кусты, аднаго за другім. У гэты момант ён інстынктыўна адчуў нейкі рух за спіною. Павярнуўшыся, убачыў з другога боку дарогі ваўка. Басер стаяў метраў з трыццаць ад іх, — нерухома, угнуўшы галаву, сачыў за вайдэраю...

Праз некалькі хвілін усё аціхла. Вайдэра з ваўчанятамі і басер зніклі ў лесе. Лёгкі ветрык кудлачыў зазелянелыя верхавіны старадрэвін, а сонца, што ўзнялося над лесам, разлівала млявае цяпло на дарогу. Ён пастаяў яшчэ некалькі хвілін, як бы пра нешта думаў. Пасля ўсміхнуўся сам сабе, сеў у машыну, развярнуўся і паехаў у вёску.

Дарога зноў апусцела. Толькі на ўзбочыы, на пяску, застаўся выразны адбітак воўчай лапы.

[1] Вайдэра – воўчая маці (нар.).
[2] Басер – воўчы бацька (нар.).

«Неразумны, бяздомны мой верш»: чатыры польскія паэты

Ежы Кронхальд

Ты стаіш у мяне за спінаю

*Ты стаіш у мяне за спінаю
ведаю, каб я хуценька азірнуўся
ты пакінула ў дар на падлозе б
маленькую кроплю расталага снегу
за спінаю шэпча
вогненны лес успамінаў
нібы гітара камусьці
хто кратае струны пустэчы*

Ціша ў доме

*Ціша ў доме
як прас без душы
ля прасаваных спадніцаў і нагавіцаў
сонная
быццам вітраж з касачамі
у францішканскім касцёле
шчыльная й цесная
нібы
непрамакальны плашч*

Ліст

*Ты сікала
размаўляючы
са мною па тэлефоне
гэта было так пяшчотна
так блізка
і так чароўна
быццам
любоўны ліст
з фантанам*

Усё лета

Ёанне Зах

*Усё лета я плаваў
і пісаў табе мэйлы
часам здавалася
што ўсё наадварот
што я пішу камусьці іншаму
а да цябе — плыву*

Арэлі

*У попельна-шэры дзень,
калі іх разгойдвае вецер, яны падаюцца
арфай
што на замову нябачных духаў
цыруе саван.*

Марцін Сэндэцкі

*

*Добрая кніжка
можа палягаць на тым
што не вядома
пра што ў ёй
гаворка
Дрэнная кніжка
можа палягаць
на тым што не
вядома
пра што ў ёй
гаворка*

Бачыце розніцу?

*

*На бацькавым пахаванні Томак спытаў
далакопа,
што корпаўся ў магіле: «Вы ж выйдзеце
стуль, праўда?».*

*Я прыгадаў гэта перад Томкавым паха-
ваннем.*

*

*Было
як было*

*але мужчыны
не шасталі па вуліцы
ў шлёпанцах*

*раварысты
не гойсалі
па ходніках*

*татуіроўкі былі
ў маракоў
бандытаў
і Бэкхэма*

*не існавала
словаў трэндавы
блогерка
ютубер*

*цывілізацыя смерці
толькі рабілася
цывілізацыяй смецця*

*

*Ваенрук у званні падпалкоўніка
даў нам чароўнага пендзеля
і пасля абмену кампліментамі
перайшоў да ўнушэнняў:
«Ну, а што было б,
каб наш Баляслаў Ягайла
таксама касіў ад войска?
Што было б
пад Глюнвардам?».*

*

*Гэта важнае, тое няважнае.
Няважнае, бо адбылося са мной.*

*

Чым даўжэй я пішу, тым менш.

Томаш Ружыцкі

Крызіс польскага чытання

*А на вялікай сцэне — творчая вечарына Чытача,
заля паўнюткая — прыйшлі аўтары кніжак,
некаторым нават не хапіла крэслаў.
Нарэшце ён уваходзіць, крыху спазніўшыся, няцвёрдым крокам,
бо ў гардэробе трохі прыняў для смеласці.
Фотаспалахі. Бурныя авацыі. Жывая трансляцыя.*

*Чытач згадвае дзве-тры ўлюбёныя назвы,
коратка пераказвае сюжэт.
У залі крыкі захаплення, стогны расча-
равання.
Пісьменнікі задаюць пытанні:
Як вы гэта робіце?
Як знаходзіце на ўсё час?
На канапе? Перад сном?
У дарозе? На паперы ці на чыталцы?
Што вы любіце?*

*Я хачу, каб чытанне
было для мяне святам, адказвае ён.
Каб усё адбывалася ўрачыста.
Я выбіраю дзень, гадзіну і строй,
патураю сваім дробным слабасцям.
Бо чытаць — злёгку ўсміхаецца ён — трэба рэдка
і неахвотна.
Ці не стаміліся вы? — пытаюць яго.
Падзяліцеся творчымі планамі,
што вы прачытаеце наступным?*

*Тур трывае ўжо другі тыдзень.
Чытач незаўважна выцірае з ілба пот.
Перад ім чарга пісьменнікаў, усе па аўто-
граф,
кожны са сваёй кніжкай.
Некаторыя вельмі назольныя,
а ён жа ў іх адзін.
Усім хочацца быць сярод абраных.
Ці не баіцеся вы? — гучыць апошняе
пытанне.
Так, гэта цяжкае хобі, калі не сказаць
пакліканне.
Самі паспрабуйце.*

*Ёсць у гэтым нешта ад святасці.
Не ведаю, адкуль гэта ўзялося.
Спачатку я штосьці такое адчуваў.
Мне сніліся літары.
Потым пазнаёміўся з адной паэткай, не
ведаю,
ці гэта самаадрачэнне.
Каб не ганарары і сотні фанатак —
жартуе ён —
я даўно б усё гэта кінуў.*

*Часам бывае вельмі цяжка,
наведваюць чорныя думкі.
Прыходзяць лісты з пагрозамі, хтосьці
пакідае мне
на дзвярах цытаты.
Мяне разбураюць шкодныя звычкі.
Яператвараюся ў шкілет.
Мае сны сюжэтныя.
Я жыву ў суцэльным кашмары.*

*Гэта быў жарт — кажа ён, моцна
сціскаючы
пластыкавую бутэльку з-пад мінеральнай
вады.
Давайце заканчваць.
Бо тут вельмі душна.
А наперадзе яшчэ
інтэрв'ю для ілюстраваных часопісаў.*

У кусты

*Над кустамі рой жамяры.
Знак, што лета ўжо на двары.*

*Прапаную ў тое кустоўе.
Бо жыццё трэба жыць з любоўю.*

*Пра другое жыццё марыць цяжка.
Буду помніць. Адкрытая пляшка.*

*І маё вымаўляеш імя ты.
У траве, з гэтым лісцікам мяты.*

Эўгеньюш Ткачышын-Дыцкі

* * *

*дзе твая бацькаўшчына і дзе
тваё выгнанне паэце
птахі з табою ці супраць
цябе пішчаць птушаняты*

*куды ты пойдзеш калі
зямля табе здрадзіць першая
як адвярнуўся ўчарашні
сябра (падобна заўсёды*

*няўпэўнены быў) як птушка
ва ўласным дрыготкім голасе*

* * *

*нам нічога не пагражае
калі мы выбіраем мінулае
якое можна складаць
у вершы найлепшым чынам*

*мы ёсць або нас няма
калі занураемся ў словы
бо словы можам таксама
збіраць у радкі і слупкі*

*адно аднаго расчуліць
пакуль нас ніхто не прытуліць*

Песенька пра маніякальна-дэпрэсіўны псіхоз

*а перадусім трэба ўзяць
пад увагу той факт што паэзія
(не раўнуючы маніякальна-
дэпрэсіўны псіхоз) працякае*

*па коле й ніколі яе не бывае
замнога куды ж ты цячэш
неразумны бяздомны
мой верш («Нікому, нікому*

*мы цалкам тут не патрэбны»)
найлепей табе было б
у Лісіных Ямах а яшчэ лепш
у школьным падручніку*

Палац

*то пойдзем да цёткі Марынкі
сястры Букіты не забываючы пра
хваробу яе (пра стужачкі і сцяжочкі
наўкола дома ў вокнах палацу)*

*бо перадусім трэба ўзяць
пад увагу той факт што з хваробы
бывае карысць і шмат чаго прыдаецца
ў паэзіі што працякае па коле*

*куды ж ты цячэш неразумны
бяздомны мой верш (куды цябе памяць
нясе) бо найлепей было б табе
ў школьным падручніку а яшчэ*

лепш на вакзале ў Любліне

* * *

*хлопец што корміць з рукі
двух уяўных сабачак
будучыню і мінулае
хто з іх дваіх бліжэйшы да праўды*

*бліжэйшы да цела? заўсёды
бяздомны дварняк у каросце
той хлопец павінен быць вечна адзін
адзінюсенькі хоць анічога пра гэта*

*не ведае ён з вачэй маіх знікне на вуліцы
Езуіцкай і сёння напэўна залізвае раны*

* * *

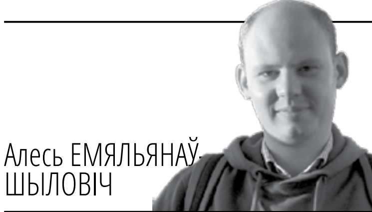
*цемра напэўна магла быць
маёю хатняй жывёлаю (прывітанне
кудлацік) я больш не дам табе знікнуць
хоць ты абсалютна па-іншаму*

*разумееш няўлоўнасць
і абсалютна па-іншаму ставішся
да рэчаіснасці (прывітанне
мой верш) я не дам табе скончыцца*

*без псіхатропнай пуэнты й тае бяды
што таблеткі не прасвятляюць нам
тэксту*

Пераклаў з польскай Андрэй Хадановіч

У сямейным жыцці — як у моры...

Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ-ШЫЛОВІЧ

Прафесія

Пісьменніку, пагатоў паэту, для таго, каб пісаць, хаця б час ад часу варта здзіўляцца, а журналісту — абурацца.

Блізарукасць беларускіх памежнікаў

Пашанцавала нам сёлета з доўгім уікендам. Цэлых чатыры дні! Адзін за адным, пачынаючы з суботы сёмага мая і аж но па дзясятае. Вырашылі паехаць у Львоў. Даўно марылі, шмат на гэты конт гутарылі. І вось нарэшце...

Адзінае, квіткоў на прамы аўтобус не было. З пачатку года нашая прыватная кампанія-перавозчык абвясціла новы рэйс Мінск–Львоў праз Роўна. Рэкламавалася гэта ўсё вельмі актыўна. Купляць білеты можна было за два месяцы да адпраўлення. Але ўжо двaццатага сакавіка вольных месцаў не засталося. Не разумею, навошта крычаць пра новы маршрут, калі за паўтара месяца квіткі дарэшты распрададзеныя, а дадатковых рэйсаў ані знаку. Карацей кажучы, давялося браць да Роўна.

Едзем. Перасякаем беларуска-ўкраінскую мяжу. А мая жонка са школы ходзіць у акулярах, але на фотаздымку ў пашпарце, дый увогуле на большасці сямейных фота, яна без іх. Рэч у тым, што зрабіць добрае фота для чалавека, які носіць акуляры, цэлая праблема, бо часта на здымку застаюцца блікі ад шкельцаў. Гэта праверана і не падлягае сумневу... Але вернемся на мяжу. Колькі б мы з жонкай не ездзілі ў іншыя краіны, толькі нашыя памежнікі просяць яе тыя акуляры зняць. Ані палякі, ані ўкраінцы, ані літоўцы ніколі нічога не кажуць. З гэтага я магу зрабіць толькі адну выснову: у беларускіх пагранцоў вочы ад пільнага ўтаропліваня ўвесь час напружаныя, і, як вынік, у іх псуецца зрок. Я нават сказаў бы, што гэта такая своеасаблівая прафесійная хвароба. Вы толькі ўявіце сабе, колькі рэчаў і твараў ім трэба перагледзець, перамацаць, абцупаць, колькі штампаў праставіць у пашпарты розных грамадзянаў. Папраўдзе, мне іх шкада, няшчасных слабавідушчых беларускіх памежнікаў. Трэба ім за шкодныя ўмовы даплочваць. Ці там талончыкі на малако даваць. Дакладней, на чарніцы, бо яны для зроку вельмі карысныя. І абавязкова раз на паўгода, а то нават часцей у мэтах прафілактыкі прызначаць курс вітамінатэрапіі і кансультацыю афтальмолага.

А мы са свайго боку можам толькі падзякаваць гэтым цудоўным самаахвярным людзям, якія рызыкуюць сваім здароўем, несучы сваю цяжкую службу, абараняючы наш спакой і рубяжы. За пільнасць і прафесіяналізм беларускіх пагранцоў — ура!

Карлік Нос

Я заўсёды любіў казкі Гаўфа, чытаў іх у дзяцінстве, перачытваў у юнацтве, але ніколі не думаў пра іх глыбінны сэнс. І толькі цяпер, дзякуючы дачцэ, я ўпершыню паглядзеў на казку «Zwerg nase» з іншага боку. Рэч у тым, што нашая сяброўка падарыла Васіліне кніжку з казкамі Гаўфа ў перакaзе для самых маленькіх. Але, перачытаўшы адзін твор, другі... я ўбачыў, што яны вельмі далёкія ад арыгіналу і, у дадатак, напісаныя кепскай мовай. У прынцыпе, чаго можна чакаць ад прыватнага выдавецтва, якое штампуе гэтыя кніжынкі адну за другой шматтысячнымі накладамі і пра якасць тэкста мае толькі аддаленыя ўяўленні? Купляць іншыя кніжкі такога ж кшталту — шкада грошай, да «дарослага» тэкста малятка яшчэ не дарасло, таму застаюцца мультфільмы. На гэтым і спыніліся.

Ці трэба дадаваць, што ўжо праз некалькі дзён мы ледзь не ванітавалі ад гэтай стужкі? Не, спачатку мне вельмі спадабаўся нямецкі маляваны мульт 1989 года. Усё астатняе, што я час ад часу знаходзіў у сеціве, каб хоць ненадоўга пераключыцца на іншую карцінку, было, на мой пагляд, горшым ад першага. Вядома, любы твор мастацтва, нават вельмі якасны — карціна, верш, песня, пэўная мелодыя, спектакль — ператвараецца ў вельмі кепскі, калі глядзіш, бачыш, чуеш яго ў дзве тысячы першы раз. Тое самае было і ў нашым выпадку.

Але аднойчы, відаць, у дзве тысячы сто пяты раз для мяне адкрыліся нейкія іншыя грані гэтай казкі, я паглядзеў на яе з другога, нераматычнага боку. Па сутнасці, галоўны герой, Якаб, ён жа насаты карузлік, павінен быць удзячным той бабцы, феі Кротэрвайс. Па-першае, ён сам вінаваты ў тым, што разззлаваў старую чараўніцу. Ці ветліва гэта з боку прадаўца абражаць пакупніка, якога ты бачыш упершыню, хай бы ён і быў табе тысячу разоў несімпатычны? Хто ў цябе будзе што купляць, калі ты хам і задзіраеш нос? Да таго ж... жанчына старая і заслугоўвае павагі хаця б з гэтае прычыны. На пачатку аповеду сказана, што шавец і яговая жонка Ганна жылі вельмі бедна, хоць тая і гандлявала на рынку з раніцы да вечара. Значыць, ахвочых што-небудзь у яе набыць было не надта многа. А хлопчык, які вельмі падабаўся багатым пакупнікам і атрымліваў ад іх добрыя падарункі за паслугі, відаць, заганарыўся, разбэсціўся і ў выніку атрымаў па справе. Але ж разам з тым юнак, дзякуючы такому збегу акалічнасцяў, стаў адмысловым кухарам, гэта значыць: фактычна атрымаў спецыяльнасць і стабільны высокі заробак. Кім бы ён быў пры мацеры з бацькам? Чыніў бы боты за капейчыны альбо вырошчваў і прадаваў зяляніну? А цяпер — ён галоўны кухар, гатуе самому герцагу! Некаторыя пра гэта мараць усё жыццё. Знаходжанне ў ведзьмавым доме і выпрабаванне, якое пасля выпала на долю Якаба, можна сказаць, зрабіла яго чалавекам, асобай. Цікава, пагадзіўся б сын зеляняркі быць выродлівым і няэграбным, калі б ведаў, што ў перспектыве стане найлепшым у свеце кухарам? Можа і не, але твор не пра гэта, а пра тое, што трэба шанаваць старасць і быць цярплівымі адно да аднаго, не ганарыцца залішне, бо больш страшна быць пачварай знутры, чым звонку. Невядома, як паводзіўся Якаб пасля таго, як стаў звычайным чалавекам, але мне думаецца, што галоўны ўрок ён засвоіў.

Херня

— Дык шо табе браць, гэ? — у краме каля лядоўні з піражнымі чую тэлефонную размову маладога чалавека, верагодна, з сяброўкай.

— Хер яго знае. Ды тут херапень нейкая ціпа эклераў з нейкай хернёй зверху, — працягвае ён вельмі «змястоўнае» апісанне.

Апрануты хлопец прыстойна і нятанна, выглядае ахайна, а з вуснаў спрэс «херы» і іншая дрэнь. На гэта можна было б не звярнуць увагу, калі б такая лексіка не засмечвала мае вушы штодня.

Не хацелася б падаць звягай і снобам, але апошнім часам гэта стала вельмі муляць слых. Відаць, таму, што гэтыя выразы ўсё часцей можна пачуць з вуснаў абсалютна розных, у тым ліку і інтэлігентных людзей.

А вось прыклад прыватнай размовы двух літаратараў:

— Як маешся?

— Херова.

— А чым цяпер займаешся?

— Х..нёй.

Засмечванне мовы — адмета нашай рэчаіснасці. Калі раней малодшыя школьнікі для сур'ёзнасці мацюгаліся направа і налева, каб быць падобнымі да старэйшых, а пасля школы перарасталі гэта, дык цяпер лаянка ў транспарце, на вуліцы, у крамах — нармальная з'ява. Лаюцца афганцы, вайскоўцы, будаўнікі, сантэхнікі, электрыкі — спіс можа быць доўгім. Аднойчы давялося быць сведкам па адной справе і паслухаць, як камунікуюць між сабой следчыя. І я зразумеў, што тут матам гавораць.

А што ў нашых суседзяў? У Польшчы слова «zajebiście» ўжываецца досыць часта і азначае «афігенна» ці нешта такое. Летась быў у Торуні, і на вуліцы мяне перанялі двое маладых людзей, якія рэкламавалі нейкую касметыку ці аптэку, часу ў мяне было дастаткова, і я вырашыў трохі з імі пагутарыць. Пры канцы размовы яны спыталіся, ці праўда, што ў Беларусі і Расіі (для іх гэта штосьці кшталту дзвюхгаловага цмока) слова «zajebiście» непрыстойнае. Я адказаў, што так, — і яны былі вельмі здзіўленыя гэтаму факту. Не кажу пра бясконцыя варыянты слова kurwa, якімі афарбавана тамтэйшая мова. Сёння ў мяне мацнее адчуванне, што неўзабаве мы нагонім суседнюю краіну ў сэнсе ўжывання абсцэннай лексікі.

Калісьці стрыечная бабуля казала так: «Хто ругаецца, дык у таго пад нагамі зямля гарыць». Разам з тым яна не губляла моманту паўшчуваць унукаў моцным слоўцам. Не хочацца быць толькі ў ролі абвінаваўцы, сам грэшны. Не скажу, што не ўжываю брыдкіх слоў, гэта ў наш час проста немагчыма, але людзі, якія падкрэсліваюць, што не ўжываюць мат нават у думках, усё-ткі хітруюць. Для мовы важная ўсякая лексіка, у тым ліку пісьменнік можа ўжываць і лаянку, але робіць гэта эпізадычна, калі гэта неабходна для «поўнай карціны». Але цяпер для таго, каб адлюстраваць сучаснасць, давядзецца мацюгацца часцей і «смачней».

Астатняе літаратура

Да літаратуры нельга ставіцца ўсур'ёз, дакладней, да сваёй прысутнасці і значнасці ў ёй. Лічыць, што робіш нешта сур'ёзнае, — вельмі кур'ёзна.

Попка басіцькам

— Лінка, чаму ты без трусікаў?

— Хацу басіцьком, попка басіцьком! — заявіла двухгадовая дачка...

Прыкрасць

Па просьбе жонкі павалокся ў краму па пракладкі. Падыходжу на касу, перада мной мужыкі бяруць тры пляшкі «Дикой утки», а ў мяне ў руках — о, ганьба! — «Ола», тры кроплі. Наступным разам трэба хоць піва «для прыліку» ўзяць.

За здароўе

Дажыліся — за сняданнем чаркаемся ўтраіх пластыкоўкамі хто з «Бронхіпрэтам», хто з «Амбраксолам», хто яшчэ з якой трасцай...

Мора

У сямейным жыцці — як у моры: калі два камяні б'юцца адзін аб адзін, робяцца яны вострымі, шорсткімі, чэрствымі, а калі труцца — атрымліваецца аточак, мяккі, гладзенькі, але ўсё адно — камень застаецца каменем.

* * *

Дзеці геніяльныя ў сваёй непасрэднасці і вынаходлівасці. Сёння Васілінка выйшла на праходку з новым парасончыкам, купленым намі ў Львове. Прыгожы, блакітна-сіні, з марскімі рыбкамі, памерам быў трохі меншы ад яе. Гэта ўскладняла наш рух, бо дзіця не ведала, куды яго падзець, у выніку яна паклала парасон на ходнік і патлумачыла гэта так:

— Каб не ўпаў.

По

У нас пасяліўся По. Не дух, не партрэт, а самы што ні ёсць жывейшы ад усіх По. Не верыце — прыходзьце, пакуль ён яшчэ тут. Рэч у тым, што тыдзень таму нашыя сябры перад ад'ездам у Ізраіль не ведалі, каму аддаць свайго коціка з паэтычнай і смачнай мянушкай Шпрот. Наша двухгадовая дачка яшчэ не ўмее вымаўляць шыпячыя і санорныя, адпаведна з яе вуснаў імя Шпрот гучыць як По. Сёння яна павіталася з ім: «Пек, По!», што значыць: «Прывітанне, Шпрот!»

Мушу сказаць, што коцік вуркоча нутром, як сапраўдны крумкач з аднайменнага верша амерыканскага класіка. Атрымліваецца штосьці кшталту: «Мор-мор-мор». Амаль як Nevermore. А яшчэ кот умее з'яўляцца нечакана, нібыта з-пад зямлі, а ўлічваючы, што ягоная міса стаіць ля вакна, то ён часцей падае голас менавіта адтуль. Бюста Палады ў нас, на жаль, няма, але яе выдатна замяняе лядоўня з мульцікаркай. Шкада, што неўзабаве гэтая гісторыя скончыцца, але мы можам без перабольшвання распавесці ўсім, што ў нашай сям'і, хоць і нядоўга, але жыў самы сапраўдны По.

Арандатары

На сваёй зямлі мы — заўсёдныя і пажыццёвыя арандатары, як Купалаў бацька, так і мы ўсё жыццё туляемся па найманых кватэрах і кутках нашай неабсяжнай Радзімы...

Калі мне бывае зусім цяжанька і душу высмоктвае хобатам пачвара чорнага страху, пазбаўляе апірышча, мне хочацца прыхінуцца да мамы, каб адчуць, што мы яшчэ абое жывыя. Яшчэ ёсць! Калі я адчую гэта, дык ціхі спакой разліваецца па маіх жылах і здаецца, што мама вось-вось народзіць мяне нанова

Кананне мамы

Сяргей РУБЛЕЎСКІ

Зусім састарэлая, на дзясятым дзясятку гадоў, слабеючая дзень за днём мама — аціхаючая песня пра мяне. Здзіўляюся гэтай песні: няўжо ўсё яшчэ пра мяне? Даўно завучаная і незабыўная...

***

Калісьці я напісаў вось гэты абразок:

«...І тады я ўспомніў Такубоку: дзеля жарту маці на спіну сваю пасадзіў, але такой яна была лёгкай, што я не мог без слёз і трох крокаў прайсці.

А ўсяго і здарылася: матуля наступіла на хвост нашага шэрага катка, які, улагоджаны пачастункам, усеўся на шырокай маснічыне пасярод трысцену. І коцік заенчыў, але неяк аціша, не так адчайна, як патрапіць яго хвост пад мой абцас ці калі трапляў пад бацькаў...

– Я, сынок, заўважыла, — гаворыць маці, — што і вада ў лазні да мяне ўжо не прыліпае».

Мінула колькі гадоў, і літаратурнае прымерванне выявілася з новай сілай. Сёння ў маёй мамы ўжо не стае моцы, каб хадзіць. Нават сядзець ёй цяжка, абапіраецца лакцямі на ложку. Каб усё ж пасядзела якую гадзінку, усаджваю яе ў глыбокі фатэльчык, прыстаўлены да ложка. А тады ўзнімаю з фатэля зноў паляжаць...

І мне цяжка, дужа цяжка, што і кроку не магу ступіць...

***

Мне ніколі не трэба будзіць раніцай маму, бо калі ні зайду ў яе пакойчык, яна не спіць. І ноччу, калі ні зайду, каб паправіць коўдру, яна ніколі не спіць. А калі спіць — не ведаю, мусіць, непрыкметнымі ўрывачкамі. А можа, маці проста так хуценька абуджаецца, калі ўваходжу, і ўзіраецца ў мяне сваімі сумнымі вачыма. Можа, думае, што ўвайшоў не я, а яна, тая, што прыходзіць усяго адзін раз у жыцці і ў якой няма імя, адна толькі прыкрая назва...

***

Цяпер мама, мусіць, і сны свае перагледжвае ўрывачкамі. Раней, бывала, прачнецца дый кажа: «А-я-яй, усю дзярэўню сваю пераглядзела, з усімі пабачылася...». А цяпер не пачуеш такога. Можа, палову «дзярэўні» бачыць, можа, толькі суседзяў блізкіх.

***

Маму перавёз я да сябе ў горад шэсць гадоў таму.

Напачатку, узяўшы подручкі, выводзіў яе на двор на невялікія прагулянкі. Прыдбаў для яе кавеньку, каб лягчэй было хадзіць...

А цяпер гэтая кавенька нерухома стаіць у кутку каля ложка. Гляну — і галава гудзе ад прыкрай перамены, што з мамай адбылася.

Якая гэта тужлівая рэч — незапатрабаваная кавенька. Надта тужлівая.

***

Калі я абуваю маму ў спецыяльна купленыя цёплыя дамашнія барлёшы, яна абавязкова пастукае нага аб нагу. Ні то пераконваецца, што ногі цэлыя, ні то сведчыць аб гатоўнасці да вялікага паходу. І так штодзень. Непазбыўная звычка.

А мне і весялей на душы, калі бачу, як мама падбадзёрвае сябе — і міжволі сам трохі падбадзёрваюся. Зусім трохі.

***

Апранаючы маму, больш за ўсё люблю завязваць ёй свежую хусцінку: накрываць ёю галаву, а тады, загінаючы вялікімі пальцамі краі рагоў, абцісказць імі тварык, абкружваць шыю і завязваць рагі са спіны невялічкім, але даволі цесным вузельчыкам. Мама адразу робіцца зграбнай, нібы падперазалася, і больш прыгожай. Вось жа ўвобміг я зрабіў яе прыязнай беларускай. І нават трошкі, зусім-зусім трошкі — беларускай дзяўчынкаю.

***

Калі я забраў маму ў горад, думаў, што цяпер пацешу маю даражэнькую ласункамі, прысмакамі, разнастайнай ежай, якой ёй не ставала ў вёсцы. І нічога ў мяне не атрымалася. Бананы, напрыклад, мама зусім не палюбіла і калі-нікалі з'ядала заморскі плод амаль што цераз сілу.

Для мамы смаката — бульбачка. Праз яе я ўвачавідкі пераканаўся, наколькі гэта культавы для беларусаў прадукт. А я ж вару яе для матулі так, як варыла яна мне ў дзяцінстве. Адно што не ў грубцы, не ў саганку і адпаведна без духмяных прыгарачак верхніх бульбін ад полымя. А ўсё астатняе — як у нас заведзена! З невялічкай цыбулінкай, з усыпаным у кіпень шчодрым нюшком кмену, а то і куды больш сыпану... Кменам смак не сапсуеш!

Падсыпаў я аднойчы кмен у кіпень і жагнула мяне згадка: а гэты ж кмен яшчэ з мамінага даўнейшага збору! Анягож! Бывала, мая нястомная руплівіца торбачкамі нам яго перадавала. Дык і знайшоўся! Кмен не псуецца з гадамі.

Помню, як купляючы на рынку цыбулю, я вазьмі ды скажы пад руку маладзіцы: «А мне і добра, што вашая цыбуля драбнаватая, лацвей бульбу прыпраўляць будзе». Жанчына здзівілася: «А хіба яе дабаўляюць у вараную бульбу?» «Натуральна. Адну цыбулінку. А вы, мусіць, не беларуска, калі не ведаеце». «Напалову, — адказала прадаўшчыца. — Тата ў мяне рускі, доўга на яго радзіме жыла. Паспрабую ваш рэцэпт».

Калі я кажу маці, што паставіў варыць бульбу, вочкі яе ясняцца маладым васільковым святлом, а ў ім — цёплая радасць.

Вось які ён, беларускі нацыяналізм!

***

Іншы раз я засярдую, заслую і трохі ўзвышу голас на маму. Напрыклад, калі яна залішне доўга пераджоўвае ежу, а я спяшаюся... Жонка ўчуе і сарамаціць мяне пачынае. Ой, нялюба! Тут і сам ужо апамятаўся, прыкрасцю сэрца перапоўніў, а яшчэ яна...

Нядаўна перакладаў на беларускую мову адну духоўную кніжачку і сустракаўся з айцом Аляксандрам, каб ён патлумачыў мне некаторыя выразы малітваў, што на царкоўна-славянскай мове. Калі разгаварыўся з айцом пра жыццё, дык дазнаўся, што і яму ў свой час даводзіцца, як мне сёння маці, даглядаць сваю нямоглую бабулю. «Не заўсёды я годна выконваў свой абавязак, іншы раз засярдую, занервуюся і такім нікчэмным раблюся... Даруй мне, Госпадзі...»

І тады я, напоўнены ўражаннем ад кнігі пра жыццё манахаў, каб хоць трошкі прынізіць сваю вінаватасць, падумаў выратавальна, што гэта мяне бесы круцілі... Але на якое імгненне падумаў. Ні кропелькі няма мне даравання і за імгненне злоснага настрою перад маці! Кусай сябе балюча за рукі, язык прыкусвай! Хоць мама і даравала табе адразу, у той жа момант. Яшчэ балючэй кусай!

***

З першага дня жыцця ў горадзе мама ніводнага разу ні аб чым мяне не папрасіла, не паклікала мяне, вымаўляючы найлепш за ўсіх імя Сярожа... Ведаю, не хоча лішні раз дакучаць. А так хочацца, каб паклікала... «Маўчыць камяньком», як сама аднойчы сказала. Усё адно як лічыць, што дужа глыбокую старасць лепш перамаўчаць.

***

Бывае, мама раз-пораз пачынае дзякаваць мне, часцей, чым звычайна. Канфеціну дасі — дзякуй, ногі пледам накрыеш — дзякуй... Міжволі згадваеш незабыўнае выслоўе бабулі Праскоўі, мамінай маці: «Ай, бяжы здароў, унучак, сваім родным "дзякуй" не кажуць». Яно і праўда: мамін дзякуй трошкі астуджае паветра, здаецца зусім недарэчным.

– Не дзякуй мне, мама!

А яна ўсё адно дзякуе. Неслухмяніца.

***

У свае позні гадочкі мама захавала даволі тонкае пачуццё гумару. На гумар яна рэагуе лёгенькай стрыманай усмешкай, а ў мяне ўсё адно душа радуецца. Калі чалавек у добрым гуморы, дык і смерць трошкі аддаляецца.

Гумар і боль — вечна маладыя пачуцці.

***

Мама да нядаўняга часу карміла мяне, як немаўлятку — з кужэльнага ражка, напханага салодкім мякішам. Салодкім мякішам свежых, сагрэтых цеплынёй мамінага дыхання беларускіх слоў. Але апошнім часам яна маўчыць, як перад дальняй дарогай.

Канае мама — канае мова.

***

Сёлета на Вялікдзень засталіся з мамай удваіх у хаце — жонка з'ехала ў Мінск да малодшай дачкі. Праўда, перад ад'ездам яна, традыцыйна выкарыстоўваючы шалупінне цыбулі, пафарбавала ў помны з дзяцінства колер колькі яек.

І вось надыход свята паглынальна накрыў нас з мамай вялізнай хваляй абяцанай радасці. Я схадзіў у самую старажытную ў Віцебску Дабравешчанскую царкву і пасвяціў падрыхтаваныя яйкі. Назаўтра ранічкай зладзіў каля мамінага ложка імправізаваны Вялікодны стол. А каб быць у святле промняў нязгаснай Хрыстовай славы, паставіў тут жа і прынесены з чырвонага кута абраз Божай маці. Узняў, апрануў маму, схадзіў у лазенку, намачыў ручнік і выцер ёй тварык. А тады з лёгкага, невядома як імгненна ўзніклага памкнення выцер, асвяжыў шкло прынесенага абраза. І хоць стараўся зусім не бачыць у гэтым якой-кольвечы сакральнай дзеі, якой-кольвечы асацыятыўнай знітаванасці, тым не менш, міжволі ўбачыў. І не сумеўся, на душы маёй стала, як ніколі, лёгка. Світанкава.

***

Калі мне бывае зусім цяжанька і душу высмоктвае хобатам пачвара чорнага страху, пазбаўляе апірышча, мне хочацца прыхінуцца да мамы, каб адчуць, што мы яшчэ абое жывыя. Яшчэ ёсць!

Калі я адчую гэта, дык ціхі спакой разліваецца па маіх жылах і здаецца, што мама вось-вось народзіць мяне нанова.

Гэты спакой і ёсць цудадзейнае нараджэнне!

А нованароджаны і іх парадзіхі не памятаюць адразу...

У нас ёсць яшчэ колькі імгненняў!

Крышталічныя структуры Тумаса Транстромера

Навошта паэзія? Паэзія — гэта мармытанне. Тое, што прамаўляецца сам-насам. Здзіўленае назіранне, якое ў момант свайго здзіву і прамаўлення не шукае слухача. Паэзія неабавязковая, бо ненадзённая, непрагматычная.

Спакойны голас Тумаса Транстромера здзіўляе, загойдвае і закалыхвае беларускую моваю (праца Уладзіміра Арлова, Алесі Башарымавай, Андрэя Хадановіча і Лявона Баршчэўскага). Выбранае нобелеўскага лаўрэата — the best of the best і must have, як гэта маглі б назваць маркетолагі, калі б паняцце «беларускі кніжны рынак» было крыху больш рэальным. Насамрэч, гэтая кніга — тое, што мусіла здарыцца ў нашым культурным полі.

Праз Транстромера можна спазнаць Швецыю. Здаецца, прыедзеш упершыню — і адчуеш, згадаеш атмасферу гэтых пейзажаў: подых мора, халоднае паветра, вельмі шмат сіняга. Прыродны свет у вершах Транстромера дзеліцца па гарызанталі — ад нябёсаў да прадоння. І ў ім — птушкі, людзі, багі. Іерархія тут не працуе. Краявіды Транстромера — як некалькі слаёў фотастужкі, накладзеныя адзін на адзін: праступае невідавочнае. Паэт піша не банальны пейзаж, але паветра гэтага пейзажу, яго дыханне, а разам з тым дрыготкі фон чалавечага жыцця: прыглушаныя стогны і ўскрыкі.

«Той, хто малюе на паўдарозе карціну, едучы ў ёй», — найдакладнейшыя вызначэнні паэзіі Транстромера можна знайсці ў ёй самой. Ён піша тое, што тут і цяпер рухаецца, цячэ, зміняецца: «Мы стаялі пад дрэвам, адчуваючы, як час ападае і ападае». Карціна, схопленая ў самых дакладных і нечаканых вобразах, зменіцца, як толькі будзе пастаўленая кропка. Паветра дрыжыць, патэнцыя да змянення закладзеная паміж радкоў.

Праз Транстромера можна спазнаць сябе.

Яго паэзія чыстая. Не толькі ў тым сэнсе, што нагадвае ідэальна падабраныя адна да адной крышталічныя структуры. І не толькі таму, што дакладна адпавядае ўласным жа радкам: «...ніякіх шырокіх жэстаў і непатрэбнай рыторыкі. Так, менавіта: рыторыка тут немагчымая». Самае дзівоснае — гэта тое, як яму атрымліваецца прыбраць, выключыць усе вонкавыя шумы, пісаць свет прыродны і культурны, у якім няма лішняга. Сутнасць нічым не зацемненая.

Пры гэтым Транстромер не апалітычны. Ён чуе «здушаны гвалт», бачыць боль і несправядлівасць. Яго паэзія ціхая, але ў ёй напоўніцу віруе, дзеіць жыццё. У ёй поўна культурных кодаў, многа музыкі, — мастацтва, для Транстромера важнага і гаючага, ачышчальнага. Разам з тым у ёй мала асобы аўтара.

У нейкіх прыватных і ўнікальных сваёй прыватнасцю гісторыях Транстромер сам сабе як аб'ект не надта і цікавы. Яго рэфлексія выходзіць на ўсё большую і большую глыбіню. Падаецца, галоўнае ўменне (і чараўніцтва) Транстромера — растварыцца ў прасторы і часе, адчуваць іх у той жа меры, што і сябе. Быць чалавекам наогул, быць універсаліяй. Ён шукае, як уладкаваны свет, як уладкаваны чалавек. І знаходзіць для чалавека самыя суцяшальныя словы.

Не саромся, што ты чалавек –
ганарыся тым!
Унутры цябе скляпенне над скляпеннем,
і няма ім канца.
Цябе не скончаць ніколі,
і гэта слушна.

Прыкладна так заходзіш у верш Тумаса Транстромера — як пад галавакружныя скляпенні, якія не заканчваюцца.

Паэзія неабавязковая, але хто яшчэ нагадае, што ўсё ў аснове сваёй нязменна: недзе абавязкова граюць Шуберта.

Алена Карп

«Нарвежскі вецер»

Новы нумар беларускага электроннага часопіса перакладной літаратуры «ПрайдзіСвет» незвычайны.

Па-першае, большасць перакладных тэкстаў у ім — празаічныя творы (ці хутчэй урыўкі з твораў) сучасных аўтараў, па-другое, яны былі адмыслова абраныя дзеля гэтага нумара нарвежскім выдаўцом і рэдактарам

Крысціянам К'ельструпам і перакладзеныя Лідыяй Ёхансэн. Але таксама ў нумары гучыць паэзія Лінды Клакен (пераклад Вольгі Гапеевай), эсэістыка сусветнай зоркі літаратуры Карла Увэ Кнаўсгара (пераклад Ганны Макаравай). Знайшлося ў нумары месца і старажытнай скандынаўскай літаратуры: урывак са «Старэйшай Эды» пераствараў Ігар Кулікоў, а класічная літаратура прадстаўленая вершамі Сігб'ёрна Обстфэльдэра (пераклад Лявона Баршчэўскага). Гэта творы, розныя па жанрах, змесце, закранутых тэмах і, натуральна, па стылі, аднак усе яны разам ствараюць своеасаблівы калейдаскоп нарвежскай літаратуры...

У нумары падрыхтаваная не толькі цікавая і разнастайная літаратурна-мастацкая частка, але і крытычная. Пісьменнік Ян Руар Лейквол, чые кнігі і сталі штуршком да стварэння «нарвежскага» нумара «ПрайдзіСвета», у перакладным інтэрв'ю 2012 года дзеліцца сваім бачаннем літаратуры і ролі пісьменніка. Ганна Янкута аналізуе дзве кнігі сучасных нарвежскіх пісьменнікаў, якія нядаўна выйшлі па-беларуску. Гэта «Сафіін свет» Юстэйна Гордэра і «23-я палата» Інгвара Амб'ёрсэна. У жанры мастацкага эсэ Альгерд Бахарэвіч разглядае жыццё нарвежскага набелята Кнута Гамсуна і ягоны раман «Голад», а таксама рэфлексуе з нагоды кнігі «Мая барацьба» Карла Увэ Кнаўсгара. Літаратуразнаўчыя артыкулы Марыны Казлоўскай і Наталлі Ламекі прысвечаны самым яскравым прадстаўнікам нарвежскай драмы (Генрык Ібсэн) і жывапісу (Эвард Мунк).

І па-за тэмай нумара публікуюцца самыя цікавыя пераклады фіналістаў конкурсу Саюза беларускіх пісьменнікаў «Экслібрыс». Аўтары, да якіх звярнуліся маладыя перакладчыкі і перакладчыцы, — Кларк Эштан Сміт, Аксана Забужка, Фланэры О'Конар, Джэром Клапка Джэром ды іншыя.

Выйсці на святло: праект рэвалюцыі ў літаратуры

Адусюль мы чуем стогны, што наша кніга не прадаецца. «Наблатыканыя» расійскімі выдавецтвамі раскідваюць пальцы і кажуць, што вы, маўляў, не ўмееце «работаць». А мы, маўляў, умеем (па-руску пісаць) і зграбаем рыдлёўкай недаедзеныя кавалкі пірага.

Грошы робяцца маркёрам якасці якога б там ні было культурнага праекту: калі не разнёсся ён па ўсіх кутах, не дастаў рэкламы і трафіку ды што там далей яшчэ ў англамоўных падручніках патрабуецца, то — лузэр.

Як на маё гледзішча, у гэтай крытыцы ёсць пара прапушчаных звенняў. Як ёсць і пара фатальных грабляў, уцепленых ілбамі дзеячаў найноўшай беларускай кнігі.

Калі беларуская літаратура не прадаецца, то гэта не заўжды правіна самой літаратуры.

Бо яна і сітуацыя на рынку — не адно і тое ж. Дасягненні літаратуры і кніжны рынак у Беларусі не супадаюць. Ківаць тут на Расію, Украіну ці Літву не выпадае: ва ўсіх нашых суседзяў пабудаваныя нацыянальныя дзяржавы з выразным акцэнтам на мову тытульнай нацыі. Праца па захаванні мовы і перадача яе ад пакалення да пакалення вялася стагоддзямі, таму пры распадзе СССР у нашых суседзяў не ўзнікла моцных праблем з адукацыяй, культурай, увогуле інфармацыйным полем на роднай мове. І, зразумела, з кнігай.

У Беларусі ж да нядаўняга часу на кнігу можна было глядзець як ледзь не на адзіную магчымасць бяспечна выказацца на роднай мове ў прынцыпе. Усё астатняе — адукацыя, СМІ, чынавенства, паўсядзённае жыццё горада, бальніцы, заводы, крамы, бог ведама што яшчэ, — усё функцыянавала і функцыянуе па-руску. То бок звычайная функцыя кнігі — быць адным з інструментаў культуры — абцяжарвалася гарой іншых абавязкаў. Літаратура была абавязаная несці адукацыйную функцыю (пры амёбнасці нацыянальнай адукацыі), распрацоўваць нацыянальную ідэю (пры амёбнасці нацыянальнай палітыкі) і хто ведае што рабіць, каб у беларусаў, з іх інерцыйнай прагай самазнішчэння, заставаўся хоць нейкі шанец на выжыванне.

Дык вось, выжыванне і рынак, — гэта, як кажуць, дзве вялікія розніцы. Безумоўна, і ў часы Купалы ды Багдановіча, сто гадоў таму, у імперы быў някепскі кніжны рынак, і хтосьці з аўтараў вельмі някепска на ім «шубуршаў» асігнацыямі. Але нашыя пісьменнікі абралі беларускую мову з поўным разуменнем таго, на што яны ідуць. Гэта быў іх уласны праект Ultimate Survival, гульня на прарыў і выжыванне, дзе яны зрабілі ўсё, на што было ў іх моцы. Тую самую працу рабілі суседзі — вырываліся з абдымкаў імперыі. Перадапошняй была Украіна, дзе цяпер адбываецца сапраўдны кніжны бум ды ідзе зусім рэальная вайна.

Апошнія ў спісе — беларусы.

Праблема з беларускай кнігай сёння такая, што варта гаварыць менавіта пра выжыванне.

З улікам таго, наколькі прасунуліся сусветныя інфармацыйныя тэхналогіі, метады вядзення інфармацыйнай вайны і кніжныя рынкі суседзяў, сітуацыя (тут сферы статыстыкі) вельмі нагадвае «нашаніўскую» стогадовай даўніны. Абцяжарваюць і пагаршаюць сітуацыю цэнзурныя ды ідэалагічныя рагаткі ўлады, якая па-ранейшаму вельмі цьмяна ўяўляе важнасць папулярызацыі сваёй культуры, літаратуры, кнігі ды скіраваная на тое, каб выдаіць як найболей грошай з усіх, хто толькі трапляецца на яе шляху.

Таму ў першым набліжэнні бачыцца толькі мат. Маю на ўвазе шахматы, але шмат хто з аўтараў дадаў бы і няшахматнага. Законы кніжнага рынку, якія мы чытаем у перакладных падручніках, пад гэтымі белымі крыламі не дзейнічаюць. Няма нармальнага моўнага асяроддзя, нармальнай раскруткі, распаўсюду, школьных і ўніверсіх праграм, магчымасці свабодна выступіць па ўсёй тэрыторыі краіны, няма зацікаўленасці ў табе, аўтару, наогул. Па вялікім рахунку, застаецца толькі напіцца і ўтапіцца (please, don't try this at home).

Такім чынам, кніжка прабіваецца сёння як дзьмухавец праз асфальт. Каб з рынкам стала ўсё як у суседзяў, нашай літарацкай супольнасці трэба дзяўбсці адразу некалькі сцен адначасова. І прыняць некалькі базавых пастулатаў, якія «паляпшаюць жыццё» і маральна-псіхалагічны клімат.

1. Кніжнага рынку для беларускага літаратара пакуль няма — таму ніякіх комплексаў з прычыны таго, што не маеш 10 000 тыражу, быць не павінна ў прынцыпе.
2. Не трэба чакаць заробку, прыбытку і часу, калі можна будзе жыць з продажу ўласных кніг. Можна выдаткаваць мора энергіі і часу на гэта, захраснуць у самаедстве, а лепей было б адвесці ўвесь гэты каштоўны рэсурс на нешта больш карыснае.
3. «Забіць» на снабізм і пашыраць як мага бясплатны доступ да ўласнай творчасці шырокаму колу чытачоў праз інтэрнэт. Неабходная літаратурная ірыгацыя, каб спрасціць шляхі твораў да чытача.
4. Дамагацца сталага пранікнення беларусаў у сусветныя (еўрапейскія) праграмы падтрымкі літаратараў (стыпендыі, курсы, конкурсы, літаратурныя рэзідэнцыі). Такім чынам, выбрацца з фатальнага мінусу, спрабуючы надрукаваць, а потым прадаць сваю кнігу.

Найбольш неабходным і наспелым мне асабіста бачыцца з'яўленне пляцоўкі для бясплатнага чытання твораў беларускай літаратуры ў электронным фармаце. Грошы і энергія, якія ўбуханыя ў напісанне і выданне, груба кажучы, пяці раманаў, вам могуць вярнуцца толькі адным спосабам: калі вашыя творы стануць «бачнымі» для ўсіх. Калі раманы, выдадзеныя ў трохстах асобніках дзесяць гадоў таму і зніклыя з кнігарняў, будуць знаходзіцца на адлегласці аднаго кліка «мышкай», а не ў запасніках Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Гэтак яны найхутчэй пераедуць у бібліятэкі электронных чытачоў, а значыць — выйдуць з ценю на святло.

Там, на святле, хай сабе і няяркім, гаварыць з імперыяй можна будзе па-іншаму. Але заставацца далей зацiснутым пад венік — да смерці падобна.

Ціхан Чарнякевіч

Букер-2017

Лаўрэатам Букераўскай прэміі 2017 года, якая прысуджаецца ў галіне літаратуры на англійскай мове, стаў амерыканскі пісьменнік Джордж Сондэрс, які атрымаў узнагароду за свой дэбютны эксперыментальны раман «Лінкальн у бардо». Да гэтага 58-гадовы пісьменнік быў вядомы толькі сваімі зборнікамі футурыстычных апавяданняў і аповесцямі.

Акрамя Сондэрса на Букераўскую прэмію прэтэндавалі кнігі «4 3 2 1» Пола Остэра, «Гісторыя ваўкоў» Эмілі Фрыдлунд, «Выхад на Захад» Мохсіна Хаміда, «Элмет» Фіёны Мазлей і «Восень» Алі Сміт. Дарэчы, А. Сміт, якая чатыры разы трапляла ў спіс «Букера», называлася фаварытам у гэтым годзе.

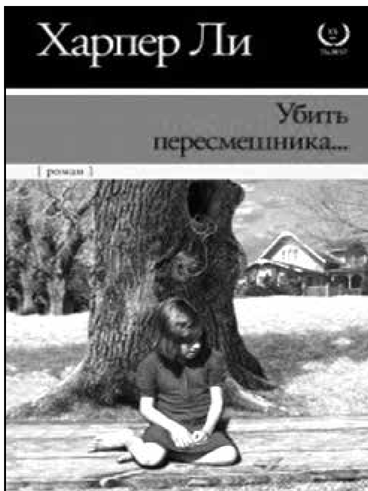
Пераможца прэміі «The Man Booker Prize» быў названы на ўрачыстай цырымоніі ў Лондане. Дж. Сондэрс атрымае грашовы прыз у памеры 50 тысячаў фунтаў стэрлінгаў. Ён стаў другім амерыканцам, які атрымаў Букераўскую прэмію. У мінулым годзе пераможцам быў пісьменнік Пол Біцці (з раманам «Распродаж»). Да 2014 года на «Booker» намінаваліся толькі пісьменнікі з Вялікабрытаніі, Ірландыі і краін Брытанскай Садружнасці, але цяпер да разгляду прымаюцца любыя раманы на англійскай мове.

Дзеянне рамана «Лінкальн у бардо» разгортваецца на могілках у 1862 годзе, дзе прэзідэнт ЗША Лінкальн наведвае склеп, у якім знаходзіцца цела яго 11-гадовага сына Вілі, які памёр ад тыфу. На могілках да духу Вілі далучаецца балбатлівая, пярэстая супольнасць зданяў, якія існуюць у прамежкавым стане паміж жыццём і перараджэннем, якое называецца ў будызме бардо.

Упершыню ідэя «Лінкальна ў бардо» з'явілася ў Сондэрса ў канцы 1990-х гадоў, калі ён быў у Вашынгтоне, а стрыечны брат яго жонкі паказаў на склеп і расказаў яму гісторыю пра тое, як Лінкальн наведаў цела сына. У 2012 годзе ён прыступіў да працы над раманам...

«Забіць перасмешніка»?

Па паведамленні «The Guardian», раман амерыканскай пісьменніцы Харпер Лі «Забіць перасмешніка», які напісаны ў жанры выхаваўчага рамана, выключылі з праграмы 8-га класа сярэдняй школы ў амерыканскім штаце Місісіпі — з прычыны ўжывання слоў, «непрыемных для чытачоў».

Па інфармацыі выдання «Sun Herald» (са спасылкай на электронны ліст зацікаўленага чытача), у кнізе выкарыстоўваецца слова «нігер», і занепакоеныя бацькі напісалі некалькі лістоў са скаргамі на лексіку рамана.

Раман «Забіць перасмешніка» быў апублікаваны ў 1960 годзе, а ў 1961-м Харпер Лі атрымала за яго Пулітцэраўскую прэмію. У рамане даследуюцца пытанні расізму і правасуддзя ў ЗША, ён уваходзіць у праграму большасці амерыканскіх школ. Але ў той жа час Амерыканская бібліятэчная асацыяцыя адзначыла, што «Забіць перасмешніка» ўваходзіць у спіс кніг, якія часцей за ўсё патрабуюць забараніць або выключыць са школьнай праграмы. Дарэчы, у гэтым жа спісе знаходзяцца: серыя кніг пра Гары Потэра Дж. К. Роўлінг, цыкл Філіпа Пулмана «Цёмныя пачаткі» і «Прыгоды Гекльберы Фіна» Марка Твэна.

Літаратурны Нобель

62-гадовы брытанскі пісьменнік японскага паходжання Кадзуо Ісігура стаў лаўрэатам Нобелеўскай прэміі па літаратуры 2017 года. Навіну аб прысуджэнні яму прэміі К. Ісігура палічыў за розыгрыш.

Рашэнне Нобелеўскага фонда было абвешчана 5 кастрычніка. К. Ісігура стаў дванаццатым брытанскім пісьменнікам, уганараваным Нобелеўскай прэміяй.

У заяве аргкамітэта Нобелеўскай прэміі гаворыцца, што Ісігура «ў сваіх раманах неверагоднай эмацыйнай сілы агаляе бездань, схаваную за нашымі ілюзорнымі ўяўленнямі аб свеце».

Нягледзячы на японскае паходжанне і той факт, што англійская мова для яго няродная, К. Ісігура называюць аўтарам аднаго з самых англійскіх раманаў ХХ стагоддзя, маючы на ўвазе яго самы знакаміты твор — раман «Рэшта дня».

Кадзуо Ісігура нарадзіўся 8 лістапада 1954 года ў Нагасакі. У 1960 годзе яго сям'я эмігравала ў Англію — бацька будучага пісьменніка быў акіянографам і атрымаў прапанову працаваць у брытанскім Нацыянальным інстытуце акіянаграфіі. Брытанскае грамадзянства Ісігура атрымаў толькі ў 1982 годзе.

У 1978 годзе К. Ісігура атрымаў ступень бакалаўра англійскай мовы і філасофіі ў Кенцкім універсітэце, у 1980 годзе — ступень магістра мастацтваў ва ўніверсітэце Усходняй Англіі.

У маладосці Ісігура марыў стаць музыкам, пісаў песні, выступаў у клубах. Нават пасылаў свае запісы прадзюсарам, але поспеху на гэтай ніве не набыў. Значна пазней, ужо ў 2000-х, некалькі яго вершаў сталі кампазіцыямі на альбомах джазавай спявачкі Стэйсі Кент.

Першыя апавяданні К. Ісігура апублікаваў у 1981 годзе. У наступным годзе выйшаў яго першы раман «Там, дзе ў смузе пагоркі», пасля якога Ісігура пачалі называць адным з лепшых маладых брытанскіх пісьменнікаў. Другі раман «Мастак невыразнага свету» стаў кнігай года ў Вялікабрытаніі. Сюжэты абедзвюх кніг будаваліся на сучаснай гісторыі Японіі — удзеле японцаў у Другой сусветнай вайне і трагедыі Нагасакі.

Трэці і самы знакаміты раман К. Ісігура атрымаўся чыста «брытанскім». Апублікаваны ў 1989 годзе, раман «Рэшта дня» распавядае пра гісторыю ангельскага прыслужніка на фоне сусветнай вайны і ўздыма фашызму. «Рэшта дня» ўганараваная Букераўскай прэміяй, пры тым сябры Букераўскага камітэта прагаласавалі за раман аднагалосна.

Усяго Ісігура напісаў восем раманаў. Акрамя вышэйназваных, гэта «Няўцешныя» (1995), «Калі мы былі сіротамі» (2000), «Не адпускай мяне» (2005),«Накцюрн: 5 гісторый музыкі і наступлення начы»(2009) і«Пахаваны волат» (2015).

Раман «Не адпускай мяне» ўключаны ў спіс 100 лепшых ангельскіх раманаў усіх часоў па версіі часопіса «Тайм». У 2010 годзе па матывах гэтай кнігі амерыканец Марк Раманэк зняў аднайменны фільм.

Кнігі Ісігура перакладзены больш чым на 40 моў.

Як заявіў лаўрэат Нобелеўскай прэміі ў каментары для ВВС, «гэта неверагодны гонар, галоўным чынам таму, што гэта азначае: я іду па слядах найвялікшых аўтараў».

У адным з інтэрв'ю, прысвечаным 50-годдзю пісьменніка, Кадзуо Ісігура казаў, што з узростам ён можа «стаць адным з тых пісьменнікаў, да якіх ставяцца з павагай за тую працу, якую яны зрабілі, калі былі маладымі».

Урачыстая цырымонія ўручэння ўзнагароды пройдзе ў Стакгольме 10 снежня ў дзень смерці Альфрэда Нобеля. Памер прэміі ў 2017 годзе павялічаны да 9 мільёнаў шведскіх крон (1,12 мільёнаў даляраў ЗША).

«Ясная Паляна»

У Вялікім тэатры Масквы прайшла цырымонія ўзнагароджання пераможцаў літаратурнай прэміі «Ясная Паляна», якая заснавана музеем-сядзібай Л. М. Талстога і кампаніяй «Samsung Electronics».

Лаўрэатамі 15-га юбілейнага сезону прэміі сталі Андрэй Рубанаў за кнігу «Патрыёт» у намінацыі «Сучасная руская проза» і фестываль дзіцячай кнігі «ЛитераТула» ў намінацыі «Падзея». Спецыяльны прыз ад «Samsung» «Выбар чытачоў» атрымаў Алег Ермакоў за раман «Песня тунгусаў». Усяго сёлета на прэмію намінавалі 120 твораў, апублікаваных як у выглядзе асобнай кнігі, так і ў літаратурных часопісах.

Лаўрэаты атрымалі па 3 мільёны рублёў, а аўтары, якія ўвайшлі ў кароткі спіс, падзялілі паміж сабой 1 мільён рублёў.

«Мы можам казаць пра тое, што гісторыя прэміі «Ясная Паляна» — гэта гісторыя сучаснай рускай літаратуры... «Ясная Паляна» адважылася ахапіць і ўсю сусветную літаратурную прастору», — адзначыў старшыня журы прэміі, дарадца прэзідэнта Расіі па культуры Уладзімір Талстой.

Лаўрэатам літаратурнай прэміі «Ясная Паляна» ў намінацыі «Замежная літаратура» стаў лацінаамерыканскі пісьменнік, лаўрэат Нобелеўскай прэміі Марыё Варгас Льёса. Ён наведаў Расію, дзе і атрымаў прэмію, а таксама прэзентаваў кнігу «Сціплы герой», апублікаваную па-руску выдавецкай групай «Азбука-Аттикус».

Аргкамітэт літаратурнай прэміі «Ясная Паляна» тры гады таму заснаваў новую намінацыю «Замежная літаратура», у якой разглядаюцца самыя важныя кнігі XXI стагоддзя і адзначаюцца іх пераклады на рускую мову.

У 2016 годзе лаўрэатам прэміі стаў Архан Памук за кнігу «Мае дзіўныя думкі», а Апалінарыя Аўруціна атрымала ўзнагароду за яе пераклад.

Помнік Салжаніцыну

Саюз маскоўскіх архітэктараў абвесціў творчы конкурс на лепшае архітэктурна-скульптурнае вырашэнне помніка Аляксандру Салжаніцыну.

Конкурс прымеркаваны да 100-годдзя Нобелеўскага лаўрэата і пройдзе пры падтрымцы і па ініцыятыве Дома рускага замежжа імя Аляксандра Салжаніцына. У ім змогуць прыняць удзел як асобныя скульптары, архітэктары, дызайнеры і мастакі, так і творчыя калектывы.

Лепшую працу абярэ журы, у складзе якога прадстаўнікі Мінкульта Расіі, дэпартамента культуры Масквы, Расійскай акадэміі мастацтваў, Саюза маскоўскіх архітэктараў і члены сям'і Салжаніцына. Пераможцу ўручаць 250 тысяч рублёў і правa рэалізаваць свой праект. Аўтарам, якія зоймуць другое і трэцяе месца, дастанецца па 200 і 150 тысяч рублёў адпаведна.

Помнік будзе ўсталяваны на названай у гонар пісьменніка вуліцы ў Маскве.

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by